

תוכן העניינים

5	פתיחה
	פרק יג
7	ה' מסב את העם במדבר והולך לפניו
	פרק יד
13	חיזוק לב פרעה ורדיפתו אחרי בני ישראל
16	פחד העם, תפילתם ודברי החיזוק של משה
19	הציווי על בקיעת הים וההגנה על ישראל
22	בקיעת ים סוף וטביעת המצרים
25	הצלתם של ישראל ואמונתם הגדולה
27	סיכום
28	המסרים העולים מפרקים יג-יד
	פרק טו
29	שירת הים
40	שירת מרים
41	בני ישראל במרה
46	המסרים העולים מפרק טו
	פרק טז
48	פרשת המן - לחם מן השמים
62	סיכום
64	המסרים העולים מפרק טז
	פרק יז
65	העם צמא למים ברפידיים והוצאת המים מהצור
69	מלחמת עמלק
76	סיכום פרק יז והמסרים העולים ממנו
79	סיכום פרשת בשלח

פתיחה

פרשתנו מספרת על הניסים שעשה ה' לבני ישראל בזמן שיצאו ממצרים, בדרכם מסוכות לרפידים: הליווי האלקי בעזרת עמוד הענן ועמוד האש, הגנת ה' עליהם מפני המצרים הרודפים אחריהם, בקיעת ים סוף והטבעת אויביהם בו, המתקת המים במרה, ירידת המן והניסים הרבים שהתלוו אליו ולבסוף ניצחונם במלחמת עמלק.

ניסי ה' הטביעו בבני ישראל אמונה גדולה בה' ויראה מפניו, כפי שכתב הכלי יקר: "נוסף על זה נשתרשו באמונה על ידי נסים שנעשו להם במדבר...". גדולה במיוחד היתה ההשפעה של נס בקיעת הים, כפי שנאמר: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ".

הליכת בני ישראל יחדיו כעם בן חורין במדבר הגדול, **בנתה תכונות רבות בעם:**

האיום של רדיפת המצרים אחריהם, חיזק את מידת הביטחון שלהם בה', והשריש בנפשם עז וגבורה בהיותם בני חורין.

לאחר בקיעת הים העמיד ה' את בני ישראל בניסיונות ובקשיים של חוסר מים ואוכל, כדי לחזק את מידת הביטחון שלהם, כפי שנאמר במרה: "...שָׁם שָׁם לֹא חֶק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ" (שמות טו, כה). וכן במן נאמר: "...לְמַעַן אֲנַסְנוּ הָיִלְךָ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא" (שמות טז, ד).

בלימוד הפרשה, נשים דגש על בנייתו של עם ישראל תוך התמודדות עם הקשיים שבדרך, וכן נדגיש את כוונת ה' לבנות בנו מידות ותכונות טובות על ידי התמודדות זו.

פרק יג

בחציו השני של פרקנו נושא עיקרי אחד: ה' מסב את העם במדבר והולך לפניו

ה' מסב את העם במדבר והולך לפניו (פסוקים יז-כב)

העיכוב במדבר לשם חיזוק האמונה והגבורה

נאמר בפסוק יז: "...ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה" "נחם" - הובילם. "ינחם" - יתחרט.

ה' לא הוביל את העם בדרך הקרובה - דרך הים, כדי שישראל לא יצטרכו להילחם בפלשתים השוכנים על הים. ה' ידע שפחד ממלחמה עלול לגרום לבני ישראל לשוב בהם מכוונתם לבוא לארץ ישראל, ואולי אף לשוב למצרים.

נדבר עם הילדים על מצב בני ישראל ביציאת מצרים. על אף שיצאו מעבדות לחירות, נפשם היתה שפלה מן העבדות, ולא היה להם אומץ להלחם, וכפי שכתב בעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים"): "וישראל לא היו למודים [רגילים] בכך [במלחמה] ולא יעצרו כח להלחם עם הפלישתים".

נאמר בפסוק יח: "ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף..."

ה', הרואה את קושי עמו וחפץ בטובתו, הוליד את העם במדבר כדי שיתעכבו שם כשנה, יקבלו את התורה ולאחר מכן יכנסו אל הארץ.

נשאל את הילדים: מדוע כעבור שנה אין חשש שישראל יפחדו להילחם עם יושבי כנען?
נשיב, שההליכה במדבר תחשל אותם בגבורה ובביטחון בה', וכדברי **המלבי"ם** (פסוקים יז-יח):

"...והם היו חסרים שתי אלה - כי לכם היה מלא פחד ומורא, כדרך העבדים המורגלים בעבודת פרך שרוחם שפל ונכאה, ולא נשלמו עדיין באמונה ובטחון כראוי... ואחר שהיו במדבר שנה אחת וקנו אמונה ובטחון ואומץ הלב, היו ראויים שיכנסו לארץ..."

מדברי המלבי"ם עולה שההליכה במדבר חיזקה את בני ישראל גם באמונה בה'. דבריו מבוססים על הפסוקים **בספר דברים** (פרק ה, פסוקים ב, טו, טז):

"וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְךָ הִתְשַׁמֵּר מִצְוֹתַי אִם לֹא... הַמּוֹלִיכְךָ בְּמִדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא... לְמַעַן עֲנִתְךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטֵבךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ."

כך רואים גם בדברי **המכילתא**: "...רבי אליעזר אומר: 'דרך' כדי ליגעם... 'המדבר' - כדי לצרפן, שנאמר: 'המוליכך במדבר הגדול והנורא'... 'ים סוף' - כדי לנסותם..."

גם **הכלי יקר** כתב ברוח זו, והוסיף כי חיזוק האמונה בא כהכנה למתן תורה: "...כי על ידי נסי הים והמדבר יקנו אמונה שלימה ואז יהיו מוכנים לקבל התורה..."

הכנת בני ישראל לקראת מלחמה

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וְחַמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָן מִצְרַיִם"

"חמשים" - מצוידים בכלי נשק.

כשיצאו בני ישראל ממצרים, הם לקחו כלי נשק כדי שיוכלו להילחם

באויביהם. אף על פי כן היה חשש שיפחדו מהמלחמה, מפני שכאמור נפשם היתה עדיין שפלה ולא היו רגילים למלחמה, וכדברי הספורנו: "אף על פי שהיו מזוינים, כי עם [למרות] כל כלי זינם - לא היה להם אומץ לב להלחם במצרים ולהמלט, כי לא נסו באלה". לצד זאת נציין שבעצם לקיחת כלי הנשק גילו ישראל מידה של גבורה, והחלו לפתח בקרבם את תחושת החירות, וכדברי הרמב"ן: "ויש אומרים שספר הכתוב שיצאו ביד רמה וחשבו להיות גאולים, ולא הלכו בדמות עבדים בורחים", וכן כתב האבן עזרא: "...כי ביד רמה יצאו, בכלי מלחמה".

משה מקיים את השבועה שהשביע יוסף

נאמר בפסוק יט: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם..."

משה קיים את השבועה שנשבעו בני ישראל ליוסף, שיעלו את עצמותיו לארץ ישראל, והוא עצמו התעסק בהעלאת העצמות ולא עשה זאת על ידי אחרים. חכמינו ז"ל מוסיפים (תנחומא שמות יג, יט), שלאורך כל הדרך במדבר לקח משה את עצמות יוסף עמו.

נדגיש לילדים בפסוק זה את צדקותו של משה, כפי שאמרו חכמים במכילתא: "להודיע חכמתו וחסידותו של משה - שכל ישראל עוסקין בביוה, ומשה עוסק במצוות עצמות יוסף, עליו הכתוב אומר: 'חכם לב יקח מצות'".

לדברי המכילתא, התורה מדגישה שמשה לקח את עצמות יוסף, כדי ללמדנו שלא התעסק בכסף ובזהב אלא במצוה. נשאל את הילדים: הרי גם שאילת כלי הכסף היתה על פי ציווי ה', שהרי נצטווה משה: "דִּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ... כְּלֵי כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב" (שמות יא, ב)?

נענה, שאכן ראוי היה שבני ישראל יעשו כפי שצוו, אבל כיוון שציווי זה היה לטובתם ולהנאתם, מדגישה התורה את מעלת משה שהתעסק בעצמות יוסף, אף על פי שלא הפיק מכך הנאה חומרית.

המסע הראשון של בני ישראל

נאמר בפסוק כ: "וַיִּסְעוּ מִסֵּכֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר"

בפסוק זה אנו לומדים לראשונה שבני ישראל החלו את המסע במדבר.

כידוע, הליכה ממושכת של עם שלם במדבר איננה דבר קל ופשוט, כפי שנאמר בספר דברים (ח, טו): "הַמּוֹלִיכֶךָ בְּמִדְבַּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ שָׂרָף וְעֶקְרֵב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם...".

אף על פי כן הלכו ישראל במדבר על פי ציווי ה', מתוך אמונה גדולה. נדגיש בפני הילדים את הזכות הגדולה של בני ישראל, שהסכימו לעזוב את בתיהם ולצאת יחד, עם שלם - אנשים, נשים, זקנים וטף - אל המדבר הגדול והנורא, מקום מלא עקרבים ונחשים, ששורר בו חום לוהט ואין בו מים ומזון. יציאתם של בני ישראל על פי ציווי ה' למדבר, נבעה מאהבתם לה' וביטחונם בו, ועל כן מוזכרת בנביא כזכות גדולה, כפי שנאמר בספר ירמיהו (ב, ב): "...כִּי אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבֶּתָּ כְּלוּלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה".

נציין שהליכת שש מאות אלף הגברים, יחד עם מספר דומה של נשים, ועוד טף, היתה קשה, ומסתבר שבני ישראל גילו רצון טוב לעזור ולסייע זה לזה.

אהבת ה' ודאגתו לישראל המתבטאת בהליכתו לפנייהם

נאמר בפסוק כא: "וְהָיָה הַלֶּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם..."

ה' הלך לפני בני ישראל באמצעות עמוד הענן ועמוד האש, כדי להוליכם בדרך הנכונה וכדי לחזק את ליבם שה' הוא המוביל אותם. מכאן אנו לומדים על אהבת ה' ודאגתו הגדולה לבניו.

נציין בפני הילדים שבנס זה היה יתרון על פני הניסים שבמכות מצרים. הניסים שבמכות מצרים היו אמנם למען בני ישראל, אך היה בהם גם עונש למצרים, ואילו נס זה היה מיוחד אך ורק לבני ישראל. יתרון נוסף היה בנס זה - הוא לא היה רק לשעה או למספר ימים, אלא התמיד ביום ובלילה, ונמשך לאורך ארבעים השנה שהיו בני ישראל במדבר (ראה **אברבנאל**).

מלבד התועלת המעשית שהועילו עמוד הענן ועמוד האש לבני ישראל, היה בנס זה של הליכת ה' לפניהם משום כבוד לבני ישראל וגידול שמם בקרב העמים, כמו שרואים בדברי משה בספר **במדבר** (יד, יד): "...שָׁמְעוּ כִּי אֲתָה ה' בְּקִרְבֵּי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִין בְּעֵין נִרְאָה אֶתְּךָ ה' וַעֲנַנְךָ עִמָּד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עָנַן אֲתָה הַלֹּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה". וכדברי חכמינו ז"ל **במכילתא**: "...בך הודיעם הקב"ה חיבתו של ישראל לפני אומות העולם, שיהיו נוהגין עמהן בכבוד...".

אונקלוס מגייר את החיילים בספרו להם על עמוד האש

לסיכום הנושא, ניתן לספר את המעשה המופיע במסכת עבודה זרה (דף יא ע"א) על התגיירותו של אונקלוס, בו נזכר נס זה של הליכת ה' לפני ישראל כדבר מופלא:

כאשר אונקלוס התגייר, שלח הקיסר הרומי, שהיה קרוב משפחתו, חיילים שיביאוהו אליו, אולם אונקלוס דיבר עם החיילים בדברי תורה שמשכו את ליבם, ואף הם התגיירו.

בעקבות כך שלח הקיסר גדוד אחר של חיילים וציווה עליהם שלא ידברו דבר עם אונקלוס. כאשר החיילים לקחו אותו והלכו, אמר

אונקלוס שברצונו לומר להם דבר שאינו מן התורה אלא מענייני העולם, וכך אמר: מנהג העולם הוא שמשרת נושא לפיד לפני אדונו כדי להאיר לו את הלילה, ואדון נושא לפיד לפני שר חשוב כדי להאיר לו וכן הלאה על זאת הדרך. אך, האם ראיתם פעם מלך שנושא לפיד כדי להאיר לפני אנשיו? ענו לו החיילים: לא. **אמר להם אונקלוס: אצל עם ישראל אין זה כך. הקדוש ברוך הוא מאיר לפני עם ישראל, כמו שנאמר "וה' הולך לפניהם יומם..."**. בעקבות דברים אלו החליטו החיילים להתגייר.

שלח הקיסר גדוד אחר של חיילים וציוה עליהם שלא יאמרו דבר לאונקלוס. כשלקחו אותו ויצאו מהבית, הניח אונקלוס את ידו על המזוזה ושאל את החיילים: מה זה? אמרו לו: אמור לנו אתה. אמר להם אונקלוס: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב בתוך הבית ועבדיו שומרים עליו מבחוץ, ואילו הקב"ה, אנו עבדיו יושבים בתוך הבית והוא שומר עלינו מבחוץ, באמצעות המזוזה. שמעו זאת החיילים והחליטו גם הם להתגייר, והקיסר הפסיק ולא שלח יותר חיילים להביאו.

פרק יד

בפרקנו חמישה נושאים עיקריים:

1. חיזוק לב פרעה ורדיפתו אחרי בני ישראל
2. פחד העם, תפילתם ודברי החיזוק של משה
3. הציווי על בקיעת הים וההגנה על ישראל
4. בקיעת ים סוף וטביעת המצרים
5. הצלת ישראל ואמונתם הגדולה

חיזוק לב פרעה ורדיפתו אחרי בני ישראל (פסוקים א-ט)

פסוקים אלו מתארים את פרעה מצד אחד ואת בני ישראל ומשה מצד שני.

נתמקד בעיקר בבני ישראל, ובפרט בנקודות השבח שלהם ובדברי החיזוק של משה רבנו אליהם, שהרי בדברים אלו נמצאים עיקר התכנים והמסרים שאנו רוצים לעורר אצל הילדים, ואילו בפסוקים העוסקים בפרעה - דבריו, מעשיו ורדיפתו - לא נאריך, מתוך המגמה הכללית להתרכז בחיוב ולקצר בשלילה.

מטרת חיזוק לב פרעה

בפסוקים א'-ד' מופיע ציווי ה' אל בני ישראל לשוב ולחנות על שפת הים, במקום צר אשר משני צידיו צוקים ("פִּי הַחִירָת"), כך שפרעה יחשוב שהם כלואים ("נִבְכְּיִים") ואינם יודעים כיצד לצאת, ואז ה' יחזק את לב פרעה לרדוף אחרי בני ישראל.

נעלה את השאלה: מהי המטרה האלקית בחיזוק לב פרעה לרדוף אחרי בני ישראל?

נאמר בפסוק ד: "...וְאֶפְבְּדָה בְּפִרְעָה וּבְכָל חֵילוֹ..."

נסביר שהמילה "וְאֶפְבְּדָה" היא מלשון 'כבוד', ומטרת חיזוק לב פרעה היא שכבוד ה' יראה על ידי מפלת פרעה, וכדברי רש"י: "בשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד...".

בהמשך הפסוק מתבארת מטרה זו: "...וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'..." / וכדברי האברבנאל: "...עַתָּה יָדְעוּ הַנְּשֹׂאִים בְּמִצְרַיִם כּוֹלֵם כִּי אֲנִי ה', כּוֹרָא הָעוֹלָם וְעוֹשֶׂה נְפִלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ, מִשְׁנִיחַ עַל אוֹהֲבָיו, וּמִשְׁנֵאוֹ יִצְמוֹתָם [ישמידם]".

כלומר על ידי הענשת הרודפים, ובראשם פרעה, ילמדו המצרים הנותרים במצרים שני עיקרים:

- א. ה' ברא את העולם והוא לבדו עושה נפלאות.
  - ב. ה' משגיח בארץ על בני ישראל אהוביו ומשמיד את אויביהם.
- מפסוק זה עולה שהמצרים בזמן המכות לא קיבלו עליהם בלב שלם את ההכרה שה' הוא האלקים, ורק בבקיעת הים הודו בכך לגמרי.

שבחם של בני ישראל ששמעו בקול ה'

פסוק ד' מסתיים במילים "...וַיַּעֲשׂוּ בֵּן".

כלומר בני ישראל שמעו בקול ה', שבו לאחור וחנו על הים. נרחיב בהסבר משמעות מילים אלו, המספרות בשבחם של בני ישראל, ונבקש מהילדים לחשוב כיצד מעידות מילים אלו על שבחם של בני ישראל.

נגיע לכך שבני ישראל חזרו לכיוון אויביהם המצרים למרות הפחד, ולא שאלו "איך נתקרב אל רודפינו", משום שקיבלו בלב שלם את דברי משה. וכך הביא רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"להגיד שבחן, ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו - אנו צריכים לברוח, אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם".

נקודות נוספות שנציין הן: הקושי של עם שלם - גברים, נשים וטף - לשוב לאחור בדרך שכבר הלכו, וכן שלא רק הצדיקים שמעו בקול ה' אלא כל העם - אפילו הפחותים שבהם.

בלימוד זה נרחיב בשבחם של ישראל ששמעו בקול ה' גם כאשר נדרשו לטרוח, להתאמץ ולהתגבר על פחדים, ובכך נעורר אצל הילדים את הרצון לשמוע בקול ה'.

רדיפת פרעה אחרי בני ישראל

פסוקים ה'-ט' עוסקים בחרטת פרעה על ששילח את בני ישראל, וברדיפתו אחריהם. נביא את דברי רש"י (בפסוק ו) המתארים את דברי השכנוע שאמר פרעה לעמו:

"משכם בדברים: לקינו ונטלו ממוננו ושלחנו, בואו עמי ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם..."

בלומדנו דברי רש"י אלו נשמיע דברי ביקורת חריפים כלפי פרעה על גודל שנאתו לישראל.

בלימוד הפסוקים נדגיש את גודל האיום שהיה על בני ישראל מצד המצרים, שהיו חמושים במרכבות רבות - "כל רֶכֶב מִצְרַיִם", רתומות לסוסים - "כָּל סוּס רֶכֶב פְּרָעָה", ובמיטב הלוחמים ושרי הצבאות - "וְשָׁלֶשׁ עַל פָּלוּז", זאת כדי לגרום לילדים להבין את הפחד של בני ישראל, ומתוך כך ללמד עליהם זכות.

הגבורה והבטחון של בני ישראל

נאמר בפסוק ח: "...וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאִים בְּיַד רַמָּה"

נביא את דברי רש"י: "בגבורה נבוהה ומפורסמת". מדברי רש"י עולה כי על אף שבני ישראל חזרו לאחור לקראת אויביהם, הם הלכו ביד

רמה - בגבורה גדולה. גבורה זו באה לידי ביטוי בהליכתם האיטית, כפי שכתב הנצי"ב בהעמק דבר: "אינם בורחים כלל אלא הולכים לאמ". נביא לילדים גם את דברי המכילתא שישראל שרו והודו לה: "...אבל ישראל מרוממים ומשבחים ונותנים שיר ושבח וגדולה, תהלה ותפארת, למי שהמלחמה שלו".

פחד העם, תפילתם ודברי החיזוק של משה

(פסוקים י-יד)

הפחד של בני ישראל

נאמר בפסוק י: "...וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהָגוּ מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד..."

נעלה את השאלה: מדוע פחדו בני ישראל מהמצרים, הרי הם היו רבים מהם (שש מאות אלף גברים)? נביא את תשובת האבן עזרא, שבני ישראל פחדו מפני שבמשך שנים רבות הם היו עבדים למצרים, ולא היה להם אומץ להילחם באדוניהם. וכך כתב:

"...כי המצרים היו אדונים לישראל. וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים, ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו..."

תפילת בני ישראל

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'":

נביא את דברי רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"תפשו אומנות [מלאכת] אבותם [כלומר התפללו]: באברהם הוא אומר: 'אל המקום אשר עמד שם, ביצחק; 'לשוח בשדה', ביעקב; 'ויפגע במקום' [כל אלו לשונות תפילה: עמידה, שיחה, פגיעה]".

לאור דברי רש"י נסביר שצעקת בני ישראל לא היתה צעקה של תלונה אלא צעקה של תפילה.

בלימוד זה נחזק אצל הילדים את חשיבות התפילה בעת צרה.

דברי העם אל משה

נאמר בפסוק יא: "וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְבַלֵּי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם... מֶה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם"

דברי העם בפסוק זה, לכאורה אינם עולים בקנה אחד עם צעקת בני ישראל אל ה' בפסוק הקודם. המפרשים עמדו על שאלה זו, וכך כתב הרמב"ן: "איננו נראה כי בני אדם הצועקים אל ה' להושיעם, יבעטו בישועה אשר עשה להם שם, ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם...".

כלומר כיוון שבני ישראל התפללו לה', הרי שהאמינו בישועתו, אם כן מדוע כעסו על משה שהוציאם ממצרים?
על שאלה זו נביא שתי תשובות:

א. אמנם בני ישראל התפללו לה' מתוך אמונה בתשועתו, אך המראה של חיל מצרים האדיר רודף אחריהם הבהיל אותם מאד, וגרם להם לומר "מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים".

ב. היו כמה קבוצות (כיתות) בבני ישראל: הצדיקים התפללו לה', ואילו הרשעים התלוננו "המבלי אין קברים...". וכך כתב הרמב"ן: "...אבל הנכון שנפרש שהם כיתות... כי הכת האחת צועקת אל ה', והאחרת מכחשת בנביאו, ואינה בוחרת בישועה הנעשית להם...".

יש לציין כי התשובה הראשונה קרובה יותר לפשוטו של מקרא, שכן בפסוק לא נזכר שהיו כיתות שונות, אדרבא מסמיכות הפסוקים משתמע שאותם אנשים שצעקו אל ה', הם אלו שאמרו מיד לאחר מכן "המבלי אין קברים במצרים".

דברי החיזוק של משה בתשובתו לעם

משה לא כעס על הדברים הקשים שאמרו בני ישראל ולא הוכיחם, מפני שהבין את הלחץ הגדול שהיו נתונים בו, ודן אותם לכף זכות, וכפי שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "...ובדוגמת זה ראוי לומר - 'אין אדם נתפש על צערו'..."

ואכן האברבנאל (טו, כג) כתב שבני ישראל לא נענשו על כך:

"ומפני זה לא קיבלו עונש כלל על דבריהם אשר דברו בזה, לפי שמרוב שיחם וכעסם דברו... גם משה רבנו כשזכר להם עוונותיהם במשנה תורה (דברים ט, כב), אמר: 'ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה מקציפים'... לא זכר מרה [ובדבריו הוא כולל גם את תלונה זו. עיין שם]..."

כאמור משה לא כעס על העם. יתרה מזאת, הוא אף אמר להם דברי חיזוק: "...אל תיראו...", "...התייצבו..." (פסוק יג) - כלומר עמדו עמידה זקופה ואיתנה בלי לפחד.

חכמינו ז"ל משבחים את משה על הצלחתו בהרגעת העם, וכך אמרו בילקוט שמעוני (רלב): "...הרי משה מורוץ [מחזקם], להודיע חכמתו של משה, היאך היה משה עומד ומפיים לבל אותן האלפים והרבבות..."

הצלחת משה להרגיע עם שלם השרוי בחרדה גדולה מלמדת על חכמתו הגדולה, על אהבתו הרבה לעם וכן על מידת ביטחונו בה' שהקרינה על כל העם.

נאמר בפסוק יג: "...כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם"

משה לא מפרש לעם כיצד יעלמו המצרים, אבל בדבריו "לא תספו לראתם עוד" הוא רומז על טביעתם ביס.

נאמר בפסוק יד: "ה' ילחם לכם ואתם תחַרְשׁוּן"

"תחַרְשׁוּן" - תשתקו, לא תעשו דבר.

נדבר עם הילדים על ההבדל בין מלחמת ה' במצרים, מלחמה בה הקב"ה נלחם לבדו, לבין המלחמות בכיבוש הארץ בזמן יהושע או מלחמות ההגנה מפני האויבים הקמים עלינו כיום, בהן אנו מצווים להילחם בעצמנו ולא לסמוך על הניסים.

נסביר שנגד מצרים הקב"ה נלחם בעצמו, מפני שבני ישראל לא היו מסוגלים לנצח (כדברי האבן עזרא לעיל), וכן מפני שהקב"ה רצה להראות למצרים את כבודו ואת ידו החזקה, כפי שאמר למשה קודם: "וְאֶכְבְּדָהּ בְּפָרְעָה וּבְכָל חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'".

נרחיב בלימוד דברי משה בשני פסוקים אלו, ובכך נחזק את הילדים במידת הביטחון בה', במיוחד בעת צרה.

הציווי על בקיעת הים וההגנה על ישראל (פסוקים טו-כ)

צעקת משה לה'

נאמר בפסוק טו: "...מִה תִּצְעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ"

נשאל: היכן נאמר שמשה צעק אל ה' בפסוקים הקודמים? נענה כי בפסוק י' נאמר שבני ישראל צעקו אל ה', ובוודאי משה צעק עמהם, וכדברי הספורנו: "כי אמנם הוא היה בכלל ויצעקו בני ישראל אל ה'..." (ושם פירש שצעקת משה שונה מזו של ישראל).

מדוע אמר ה' למשה לא לצעוק, הרי לכאורה אין שעה טובה ומתאימה יותר לתפילה לה' מאשר כעת, כשעם ישראל נתון בסכנה, וכפי שכתב אור החיים: "קשה: ולמול מי יצעק, אם לא לה' אלקיו, ובפרט בעת צרה, דכתיב 'קראת מצרה לי'..."

לשאלה זו נשיב, שה' התכוון לומר למשה שלא יאריך בתפילה, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל **במדרש** (שמות רבה כא, ח): "...אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: עת לקצר ועת להאריך. בני שרויים בצער והים סוגר והאויב רודף, ואתה עומד ומרבה בתפילה...". ובעקבותיהם כתב רש"י: "...לא עת עתה להאריך בתפילה, שישראל נתונים בצרה...".

ולאן יסעו בני ישראל?

בני ישראל יסעו אל הים ויכנסו לתוכו.

בדברים אלו דרש ה' מבני ישראל דבר גדול: מסירות נפש להתחיל לנסוע ולהיכנס לתוך המים.

ה' רצה שבני ישראל יתחזקו באמונה בו ובישועתו, ויאמינו שה' אוהב אותם, וכשם שעשה להם ניסים במצרים וביציאה ממנה, כך גם ישיע אותם היום, וכדברי **רבי יוסף בכור שור**:

"...וכי זה כבודי שאתה צועק לפני, וכי כך אני שישראל באו כאן

עלי ועל בטחוני [בגלל שבטחו בי], ואניחם בידם [ואתן להם

להפגע]? דבר אל בני ישראל ויסעו, כי אין להם לירא כלום!".

והמלבי"ם כתב: "שיסעו אל תוך הים, שבזה יראו אמונתם ובטחונם בה', ובזכות זה אנוסם גם להתנוסם".

נאמר **בפסוק טז**: "וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּךָ..."

בקיעת הים בשעת הרמת המטה מצביעה על ממשלת ה' בעולם בכלל ועל הים בפרט.

ניתן לדמות את המטה לשרביט המלך ואת משה לשליח המלך, ואם כן הרמת המטה על ידו היא ביצוע גזרת ה' לים שיבקע.

וכך עולה מדברי **האברבנאל**:

"כי הנה יש לנביא השלם תגבורת [התגברות] ושררה [שלטון] על

חומר העולם... לפעול בהם ולשנותם כרצונו... ולזה אמר 'ואתה

הרם את מטך' וגו', כי כח נפשך יגער בים ויבשהו".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "וּנְטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ..."

נדבר על הקושי העולה מהמילה "ובקעהו", שממנה נשמע שמה הוא זה שבקע את הים, והרי ה' עשה נס זה? נסביר שכיוון שמה הוא שליחו של ה', נחשב הדבר כאילו הוא בקע.

נסיעת מלאך ה' ועמוד הענן לאחורי העם

נאמר **בפסוקים יט-כ**: "וַיִּסַּע מִלְאָךְ הָאֱלֹקִים הַהַלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם. וַיָּבֵא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֲשָׁד וַיֹּאֲרֵ אֶת הַלַּיְלָה..."

נסביר פסוקים אלו על פי פירוש רש"י, שכאשר ירדה החשכה לא הסתלק עמוד הענן, אלא בא בין שני המחנות, ואילו עמוד האש הלך לפני ישראל. כך עמוד הענן הסתיר את עמוד האש, והיה הענן חושך למצרים ("וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֲשָׁד") ועמוד האש האיר לבני ישראל את הלילה ("וַיֹּאֲרֵ אֶת הַלַּיְלָה").

בהליכת עמוד הענן לאחור, נציין שני חסדים שעשה ה' עם בני ישראל:

- א) על ידי כך היה חושך למצרים ולא יכלו לפגוע בבני ישראל.
- ב) על ידי כך עצר עמוד הענן את החיצים של המצרים, כפי שהביא רש"י (ועל פי ילקוט שמעוני רלג): "וזהו מורקין בהן חיצים ואבני בליסמראות והענן מגן עליהם".

ה' אוהב את בניו ושומר עליהם מכל צד - כאב השומר על בנו ולוקחו בזרועותיו - מוליך עמוד אש לפניהם להאיר להם ועמוד ענן מאחריהם להגן עליהם, וכפי שהביא רש"י את הפסוק **בהושע** (יא, ג): "וְאֶנְכִי תַרְגְּלֹתִי לְאֶפְרַיִם קָחַם עַל זְרוּעֹתָיו..."

מסירות נפשם של בני ישראל

בפסוקים לא מפורש שבני ישראל התחילו לנסוע ונכנסו לים, אבל חכמינו ז"ל לימדונו במדרשים רבים שבני ישראל שמעו בקול ה' ונכנסו לתוך הים.

חכמינו ז"ל עמדו על הסתירה בין המילים "בְּתוֹךְ הַיָּם" ו"בַּיַבֶּשֶׁה", ולמדו מכך שהים לא נעשה יבשה עד שבני ישראל נכנסו לתוך המים. וכך אמרו **במדרש** (שמות רבה כא, י):

"ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה' - אם נים, למה ביבשה?
ואם ביבשה - למה בתוך הים? אלא מכאן אתה למד שלא נקרע
להם הים עד שבאו [ישראל] לתוכו עד חממן [אפס], ואחר כך
נעשה להם יבשה".

דברים אלו מתארים באופן מפליא את נכונותם של בני ישראל, לא רק להיכנס למים, אלא לקיים את ציווי ה' במסירות נפש עד קצה יכולתם. נצל הזדמנות זאת להרשים את הילדים ביחס לגדולתם ומסירות נפשם של ישראל למען קיום דבר ה'.

בקיעת ים סוף וטביעת המצרים (פסוקים כא-כח)

הנס הגדול של בקיעת הים

נאמר בפסוק כא: "וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּזְלַךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֶזָה כָּל הַלִּילָה וַיִּשֶׂם אֶת הַיָּם לַחֲרָבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם"

משה עשה את ציווי ה', וה' הוליך רוח חזקה. עוצמת הרוח הפרידה את המים והכינה בתוך הים שביל הליכה עבור בני ישראל.

נשתדל ליצור רושם מיוחד אצל הילדים ביחס לגודלו של נס בקיעת הים, שהוא אחד מהניסים הגדולים שעשה ה' לישראל במהלך הדורות.

הצלת ישראל על הים היתה גדולה במיוחד, מפני שכל ישראל היו בסכנה, וכמו שכתב המהר"ל (גבורות ה' פרק מ): "כי לא היה ביום הזה, שכל ישראל בשעה אחת הניעו לצרה אחת, בפעם [במקום] אחת". נס בקיעת הים עשה רושם על כל העמים (דבר שלא נזכר במקרא ביחס למכות מצרים), כמו שנאמר בשירת הים (שמות טו, יד-טו): "שָׁמְעוּ עַמִּים יְרֻזּוּן חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פְלִשְׁתִּי. אֲזַ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אָדָם אֵילֵי מִזְרָם יִחְזָמוּ רָעַד נִמְגוּ כָל יִשְׁבֵי כְנָעַן".

נס זה גם צויין בפי רחב בפני המרגלים (יהושע ב, י-יא):

"כִּי שָׁמְעֶנּוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם... וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבַבְנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם..."

מעבר בני ישראל בתוך הים ליבשה

נאמר בפסוק כב: "וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֶּשֶׁה..."

מהמילים "וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" אנו למדים שכל ישראל כאחד היו בתוך הים.

נס זה הוא הנס היחיד בניסי מצרים אשר היה לעיני כל ישראל במעמד אחד, ועל כן הותיר בהם את הרושם החזק ביותר, כמו שנאמר בהמשך (פסוק לא): "...וַיִּרְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְה' וּבַמֶּשֶׁה עָבְדוּ".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם"

מלבד נס הפיכת הים ליבשה, התרחש נס גדול נוסף - המים עמדו כמו חומה גבוהה, בניגוד לטבעם להישפך כלפי מטה.

בני ישראל ראו את המים העומדים כחומה כנגד טבעם ועלולים ליפול על העוברים לידם, כדברי המדרש (שמות רבה כג, ז):

"אמר רבי יוחנן: ביקשו המלאכים לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא באותו הלילה שעברו ישראל את הים, ולא הניח הקדוש ברוך הוא. אמר להם: לגיונותי נתונן בצרה ואתם אומרים לפני שירה..."

והעץ יוסף שם ביאר כי 'לגיונותי' הם בני ישראל, הנתונים בצרה מאימת הים, שמא יפול עליהם. אבל בני ישראל בטחו בה' שימשיך להעמיד את מי הים כחומה עד שיעברו ויצאו מהים.

הכרת המצרים ביד ה'

נאמר בפסוק כה: "וַיִּסַּר אֶת אַפְּנוֹ מִרְפֵּבְתֵינוּ וַיִּנְהָגֵנוּ בְּכַבְדָּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם בְּמִצְרַיִם"

נזכיר לילדים את דברי ה' בפסוקים יז-יח: "...וְאֶפְבְּדָה בְּפִרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ... וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'..." ונראה שהדברים התקיימו כאן, בכך שהמצרים הכירו שה' נלחם במצרים בשביל ישראל, וכדברי האבן עזרא: "והתברר דבר השם שאמר: 'וידעו מצרים כי אני ה', לפני מותם."

הטבעת המצרים בים

נאמר בפסוק כו: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נִטֵּה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם..."

ה' ציוה את משה לנטות את ידו על הים רק אחרי שכל בני ישראל עלו מן הים, וכך אמרו חכמינו ז"ל **במדדש** (שמות רבה כב, ב): "...כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים, ירד לתוכו אחרון של מצרים."

נאמר בפסוקים כז-כח: "וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶדֶם לְאִיתָנוּ... וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים... לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד"

נפרש את המילים "עד אחד" כפשוטם, שלא נשאר אפילו מצרי אחד,

ונזכיר את נוסח התפילה הנאמרת בברכות קריאת שמע: "אחד מהם לא נותר".

נדבר גם על השלמת העונש למצרים על אכזריותם הרבה, מידה כנגד מידה. הם השליכו את התינוקות למים וה' השיב להם כגמולם במים, וכדברי יתרו בפרשה הבאה: "...כִּי בְדַבַּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם" (שמות יח, יא), ופירש שם רש"י: "במים דימו לאכדם [את התינוקות] והם נאבדו במים". וכעין זה נאמר במכילתא: "[אמר הקב"ה] הם חשבו לאבד את בני במים, אף אני לא אפרע להם אלא במים".

הצלתם של ישראל ואמונתם הגדולה (פסוקים כט-לא)

נאמר בפסוק ל: "וַיִּזְעַע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם..."

נדבר על הישועה השלמה שעשה ה' לישראל, שהסיר את האיום המצרי, ונעשו בני ישראל בני חורין לגמרי, ובכך נשלמה יציאת מצרים, כמו שכתב הספורנו: "במיתת המסתוללים [המחזיקים] בהם לשעבדם - נשארו הם בני חורין, כי עד עת מותם היו ישראל כעבדים בורחים".

המעלה אליה הגיעו בני ישראל בים

נאמר בפסוק לא: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֵּאֱמִינוּ בָּהּ וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוֹ"

בפסוק נאמר "וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת ה'". נסביר לילדים שיראת ישראל מה' לא היתה יראה של פחד מעונש, אלא יראה של כבוד והערצה, שנבעה מתוך הכרה גדולה בניסים ובהצלה שעשה להם ה'.
וכך כתב המאור ושמש:

"ונראה, דהנה לומר לפניו יתברך בשירות ותשבחות [שירת היים] זאת בא מצד אהבה, שמחמת גודל האהבה נשאם להם לומר לפניו שירה, אבל מצד היראה אי אפשר לומר שירה, רק אם היראה היא

מחמת האהבה... וזהו פירושו: 'וירא ישראל את ה' הגדולה' - על ידי שראו גודל הנסים באו לבחינת אהבה [לה']".

תהליך של אמונה

נאמר בסוף פסוק לא: "...וַיִּרְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ" מדרגת שיא זו שהגיעו אליה בני ישראל על הים, היתה תוצאה של תהליך שהחל ביציאת מצרים, שם נאמר - "וַיֹּאמְרוּ הָעָם" (שמות ד, לא), והסתיים כאן: "...וַיִּרְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְה'...".

ובמדרש (שמות רבה כג, ה) נאמר:

"...אמר רבי נחמיה: לא זכו ישראל לומר שירה על הים אלא בזכות האמונה. שנאמר: 'וַיֹּאמְרוּ הָעָם' (שמות ד, לא), וכתוב 'וַיֹּאמְרוּ בְה'" (כאן).

לסיכום תהליך זה, נבקש מהילדים להזכיר נקודות שחזקו את בני ישראל, מאותו מעמד במצרים בו האמין העם ועד לבקיעת הים וטביעת המצרים, ואלו הן הנקודות:

התחזקותם באמונה במהלך המכות, אומץ ליבם ואמונתם בלקיחת השה ושחיתתו, יציאתם לדרך ללא צידה, הליכתם כשהם חמושים, הליווי הניסי של עמוד האש והענן, חזרתם לאחור, תפילתם לה', דברי החיזוק של משה, עמוד הענן שנסע אחריהם להגן עליהם, כניסתם לים, ולבסוף מהומת מחנה מצרים והסרת אופני מרכבותיהם בידי ה', חזרת הים עליהם וטביעתם בו.

סיכום

המעבר מעבודות לחירות בכלל, ומעבדי פרעה לעבדי ה' בפרט, היה מעבר קשה לבני ישראל.

הקושי התעצם בהליכת עם שלם, גברים נשים וטף, במדבר בתנאים קשים, ונהיה אף קשה יותר כאשר נוצר איום מהמצרים. קשיים אלו חישלו את העם במספר דברים: באמונה וביטחון בה', בגבורה גדולה ובחיזוק האהבה שביניהם. חיזוק נוסף לאמונתם וביטחונם בה' בא על ידי הניסים הגדולים שעשה להם ה'.

שנות השעבוד במצרים השפיעו רבות על בני ישראל והחלישו את רוחם. ה' חשש שמא יפחדו בני ישראל ממלחמה וישובו מצרימה, לכן סובב ה' את ישראל במדבר ולא הפגישם עם פלשתים. כאשר נצטוו בני ישראל לחזור לכיוון ארץ מצרים, הם שמעו בקול ה', למרות הקושי והפחד הגדול לשוב לאחריהם.

ה' חיזק את לב פרעה והוא רדף אחריהם. כאשר ראו בני ישראל את מצרים אחריהם, התפללו לה' וחרדה גדולה אחזתם. בשעה קשה זו פנה העם למשה במילים קשות ומשה בגדולתו הצליח להרגיע את העם. ה' דרש ממשה לא להאריך בתפילה, אלא לומר לבני ישראל להיכנס לתוך הים. הים נבקע, בני ישראל עברו ביבשה בתוך הים, והמצרים שאחריהם טבעו.

כשבני ישראל ראו נס אדיר זה, התמלאו יראת כבוד מה', אמונתם התחזקה והם האמינו בה' ובמשה עבדו.

המסרים העולים מפרקים יג-יד

ה' מסב את העם במדבר והולך לפניו

1. דאגת ה' לבני ישראל - ה' ידע עד כמה השפיעה העבדות על נפש ישראל ולכן לא הפגישם מיד עם מלחמה.
2. פיתוח גבורה בקרב בני ישראל - בני ישראל המשיכו (לאחר לקיחת השה וכו') לפתח בליבם רוח גבורה בעלותם חמושים.
3. צדקותו של משה - משה לא התעסק בביזה אלא דאג להעלות את עצמות יוסף, ובכך קיים את השבועה ליוסף.
4. אהבת ה' ודאגתו לעמו - ה' הגן על בני ישראל מאחריהם בעזרת עמוד הענן והאיר לפניהם על ידי עמוד האש.
5. הודעת אהבת ה' לכל - בהליכתו לפניהם, בעמוד ענן ואש גבוהים הניכרים לכל.

רדיפת פרעה אחרי בני ישראל ובקיעת הים

1. שבחם של ישראל - בני ישראל צועקים לה' שיושיעם בעת צרתם.
2. משה דן את ישראל לכף זכות - בכך שלא כועס עליהם, אלא מרגיעם.
3. אמון ה' בבני ישראל - ה' דרש מהם להיכנס לתוך הים.
4. מסירות נפשם של בני ישראל וביטחונם בה' בשעה שנכנסו לים.
5. גדולת ה' שבקע את הים - פלא שלא היה כמותו מאז בריאת שמים וארץ.
6. אהבת ה' לעמו - ה' שינה עבורם את סדרי בראשית.
7. ביטחון ישראל בקב"ה בעוברים בים למרות האימה מחומות המים.
8. יראת ה' של העם ואמונתם הגדולה בה' ובמשה עבדו לאחר טביעת המצרים.

פרק טו

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. שירת הים
2. שירת מרים
3. בני ישראל במרה

שירת הים (פסוקים א-יט)

בפרשות שמות, וארא, בא ובשלח (עד השירה), עסקה התורה בעיקר במעשי ה': שליחתו את משה, עשיית המכות, הוצאת ישראל ממצרים והצלתם על הים, שהרי עיקר גאולת מצרים נעשתה על ידי ה'. לעומת זאת, ברגשותיהם של בני ישראל - ברגשות התודה כמו גם ברגשות הצער ובתפילות, כמעט לא עסקה התורה, למעט שתי פעמים: בסוף פרק ב' (בפסוק כג) - "...וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבְדָּה וַיִּזְעְקוּ..." ובסוף פרק ד' (בפסוק לא) - "וַיֹּאמְרוּ הָעָם... וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ". בפרשתנו אנו פוגשים לראשונה את בתפרצות רגשות התודה של בני ישראל בעוצמה רבה. העם כולו, כאיש אחד, שר והודה לה' על גדולתו וטובו.

כפי שהזכרנו בפרקים הקודמים, רגשות תודה אלו היו תבויים והלכו והתפתחו לאט לאט, עד שהגיעו לשיאם בהשלמת יציאת מצרים ובהיות בני ישראל בני חורין גמורים. מכאן נעבור לעסוק בנקודות העיקריות אותן נדגיש לילדים בכיתה:

הודאה לה'

הדבר המרכזי עליו נעמוד ואותו נדגיש במהלך השירה הוא ההודיה הגדולה של בני ישראל לה' על טובותיו.

הרצון בקרב בני ישראל להודות לה' היה כה גדול, עד שגם העייפות והמתח מהיום הקודם לא הפריעו להם לשיר ולהודות באופן הנשגב ביותר.

נביא בפני הילדים כמה נקודות המורות על התפרצות השירה והרצון להודות לה' בקרב בני ישראל:

- א. השירה היתה לפנות בוקר כאשר בני ישראל לא ישנו כל הלילה. זאת ועוד, כל היום לפני כן היה רווי במתחים רבים של פחד מחיל פרעה.
- ב. בני ישראל לא הסתפקו במילים בודדות של תודה, אלא האריכו בדברי שירה.
- ג. בני ישראל ביטאו את רגשותיהם בסגנון שירי ומרומם ובמילים מורכבות (דבר הניכר בריבוי ההסברים של הפרשנים לכל פסוק). שירה זו היתה כל כך מרוממת, משום שנאמרה על ידי כל ישראל יחדיו לאחר שניצלו מהסכנה. שירה מופלאה זו מעוררת את האומרה במשך הדורות, ועל כן נתקנה כחלק מהתפילה הנאמרת בכל יום.
- ד. בני ישראל שרו כאחד, ששים רבוא, גדולים וקטנים, ואף עשו מאמץ שיהיו דבריהם מכוונים - לא הקדים אחד ולא איחר אחד.

בלימוד זה נדגיש את חשיבות הכרת הטוב וההודיה לה', וכפי שכתב הרלב"ג: "שראוי לאדם לתת שבח והודאה לה' יתעלה על מה שגמלוהו מהטובות... ולזה סיפרה התורה שמשא ובני ישראל שרו השירה הזאת לה'...".

גדולת השירה המשותפת

נבקש מהילדים למצוא בשירה מילים של הודיה ושבח לה', כמו המילים "אֲשִׁירָה", "עֲזִי".

וכך כתב אור החיים:

"וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֵר אֲשִׁירָהּ - פִּירוּשׁ: שֶׁאֵמְרוּ זֶה לֹזֵה. 'לְאֹמֵר' - פִּירוּשׁ: שֶׁיֹּאמְרוּ שִׁירָה יַחַד, בְּלֹא בַחֲיִנַת הַשְּׁתַנּוּת וְהַפְרָדָה, עַד שֶׁיְהִיוּ כְּאִישׁ אֶחָד, הַגֵּם הַיּוֹתֵם רַבִּים, וְנִתְכוּוֹנוּ יַחַד וְעָשׂוּ כֵן, וְאֵמְרוּ 'אֲשִׁירָה' - לְשׁוֹן יַחִיד, כְּאִילוֹ הֵם אִישׁ אֶחָד, שְׁזוֹלֵת זֶה [שְׁבִלֵי זֶה] הִיוּ אוֹמְרִים - 'נְשִׁירָה'."

נשאל: כיצד יתכן שששים רבוא איש שרו ביחד את אותן המילים?
על כך נביא את דברי הגמרא **במסכת סוטה** (ל ע"ב):

"...בשעה שעלו ישראל מן הים, נתנו עיניהם לומר שירה. וכיצד אמרו שירה? רבי נחמיה אומר: כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו..."

ופירש רש"י שם:

"...מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע, והן עונין אחריו וקורין כולן ביחד, וכך שרתה רוח הקדש על כולם וכיוונו יחד את השירה ככתבה".

אמנם ישנן בגמרא דעות נוספות, אך אנו נסביר לילדים כדעת רבי נחמיה, מכמה סיבות:

א. פשט המילים "אָז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" מורה שבני ישראל שרו ביחד, וכפי שכתב רבי אברהם סבע, בעל **צרור המור**: "כי הכתוב לא אמר אלא 'אז ישיר משה ובני ישראל...', סוף דבר אין להאריך בה אלא להאמין האמת, כפשוטו של מקרא".

ב. לדעת רבי נחמיה, השבח של בני ישראל הוא הגדול ביותר, שהגיעו למדרגה עליונה של רוח הקודש, וכמו שכתב רבי אברהם סבע בהמשך דבריו: "כי זה היה אחד מהנסים הגדולים שהיו בישראל, שראו כבוד השם וידו הגדולה עד שזכו כולם למעלת הנבואה ולומר שירה עם משה כולם בשווה, איש באחיו ידובקו ולא יתפרדו, וכולם אמרו את השירה אות באות

תיבה בתיבה עם משה... כאילו יצא הכל מפה אחד בלי חילוק, וזה פלא גדול, אבל בחק ישראל ולפי השנתם... לא היה כל כך פלא".
 וכן כתב האלשיך: "כי משה ובני ישראל שוררו יחד את השירה הזאת בזה הסגנון, ובלי שינוי זה מזה...".

לפי דרך זו ניתן היה לומר שבני ישראל לא היו צריכים להתאמץ בשירה, כי ה' שם את מילות השירה בפיהם של ישראל. אך ניתן גם לומר שאדרבא, בני ישראל התאמצו מאוד והשקיעו מחשבה רבה כיצד לשיר, ומתוך כך התעלו למדרגת רוח הקודש.

אנו נעדיף להסביר לילדים שבני ישראל התאמצו כדי לומר את השירה, כי השירה באה מצד האדם, המביע את רגשי נפשו על הטובות שגמלהו ה', וממילא הוא גם מתאמץ לחשוב על המילים והסדר ועיין אברבנאל כאן).

בני ישראל אם כן שרו יחד, כל אחד רצה להביע את רגשות התודה וחשב היטב מה לומר, וה' עזר להם לומר יחדיו את אותן המילים.

במהלך השירה נציין בפני הילדים את גדולת בני ישראל, שרק הם יכולים להגיע למעלה של רוח הקודש, ולומר יחדיו שירה והודיה לה' באותן מילים.

לסיכום:

- במהלך לימוד השירה נדגיש לילדים את הנקודות הבאות:
- א. ההודיה של בני ישראל על ההצלה.
  - ב. האחדות בין בני ישראל, שהתבטאה באמירת השירה כאחד.
  - ג. גדולתם של ישראל.
  - ד. התרוממות בני ישראל למדרגה עליונה, עד שציינו בנבואה את השפעת קריעת ים סוף על כל האנושות, בכיבוש הארץ, בבניין בית המקדש ומעל הכל: במלכות ה' על העולם - "ה' ימלוך לעולם ועד"!

אין צורך לחזור על נקודות אלו בכל פסוק, אלא נלמד את פירוש הפסוקים ומדי פעם נדגיש אחת מהנקודות, ובכך נרענן את הלימוד ונעשיר אותו.

נקודה נוספת עליה נעמוד במהלך לימוד הפסוקים היא הסגנון השירי העולה ממבנה הפסוקים, כך שלימוד שירי זה ייצור רושם של עוצמת ההודיה שנאמרה ברוממות הרוח.

מומלץ להראות לילדים את השירה כפי שהיא מופיעה על הקלף בספר תורה, שם ניתן לראות את המבנה המיוחד של השירה (ניתן לצלם זאת לילדים מתוך 'תיקון קוראים').

במהלך לימוד פסוקי השירה, נזכיר מדי פעם לילדים את גודל המעמד המיוחד בו נמצאים רבבות בני ישראל, העומדים יחדיו, אומרים שירה, ומודים לה' כאיש אחד.

נחלק את השירה לארבעה חלקים:

- 1) **דברי השבח לה'.**
- 2) **תיאור גדולת ה' בהטבעתו את המצרים**
- 3) **הולכת העם לארץ ישראל ופחד העמים**
- 4) **כניסה לארץ ובנין המקדש**

דברי השבח לה' (פסוקים א-ג)

נאמר בפסוק א: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר..."

נסב את תשומת ליבם של הילדים למילים "ישיר משה ובני ישראל" ולמילים "ויאמרו לאמר" המורות בפשוטן שכולם שרו יחד עם משה, וכפי שהזכרנו בשם "צרור המור" שזהו פשוטו של מקרא.

נאמר בהמשך הפסוק: "...אשירה לה' כי גאה גאה..."

מכפילות המילה גאה ("גאה גאה") ניכר הסגנון המיוחד של השירה והשמחה. כך רואים בדברי המצודת דוד בספר שופטים (ה, יב), על הפסוק "עורי עורי דבורה", שכתב: "וכפלה [דבורה] אמריה, כדרך שיר...".

נאמר בפסוק ב: "עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה זה א-לי ואנהו אלקי אבי וארמנהו"

בפסוק זה מילים רבות הכתובות בלשון יחיד במקום בלשון רבים. מילים אלו מראות כי שרו כולם יחד, כאיש אחד. נבקש מהילדים למצוא מילים אלו, ונלמדס כיצד היו צריכות להיכתב בלשון רבים:

"עזי" - עוזנו, "לי" - לנו, "א-לי" - אלקינו, "ואנהו" - נספר נוי ושבחו, "אבי" - אבינו, "וארמנהו" - ונרוממהו.

נדבר על האחדות ששררה בין בני ישראל, וכן על מעלת רוח הקודש שזכו לה כשכיוונו כולם לאותן מילים.

במילים "עזי וזמרת י-ה" נציין שאנו נפגשים כעת לראשונה בתורה בשם י-ה. אמנם איננו מבינים את מלוא משמעות שמותיו של ה',

ובוודאי הילדים אינם מבינים זאת, אך עם זאת נאמר להם שחידוש זה של שם י-ה בא כתוצאה מהתעלותם של ישראל ומגודל המעמד שהביאם לרצון להודות לה' (נציין כי שם זה מופיע בשנית בסוף פרשתנו, לאחר ניצחון ישראל על עמלק, בדברי ה' (שמות יז, טז): "...בַּי יָד עַל כַּס י-ה מִלְחָמָה לַה' בְּעַמְלֶק מִדֶּר דֶּר").

נאמר בפסוק ג: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שָׁמוּ"

נזכיר את פירושו של רש"י: "איש מלחמה - בעל מלחמה".

בני ישראל הבינו שלא רק שה' נלחם כאיש גיבור, אלא הוא המושל והשולט במלחמות, וכן תרגם אונקלוס כאן: "מרי נצחון קרביא" - אדון ניצחונות הקרב, וכפי שאומרים בתפילת שחרית בברכת יוצר אור: "בעל מלחמות".

בני ישראל גם הבינו מתוך כך שאת כל המלחמות במשך הדורות ה' ילחם להם, וכך תרגם יונתן בן עוזיאל: "...ה' גברא עבד קרבינן בכל דר ודר מנדע גבורתיה לעמיה בית ישראל..." (ה' איש עושה קרבות בכל דור ודור, ונודעת גבורתו לעמו בית ישראל).

תיאור גדולת ה' בהטבעתו את המצרים (פסוקים ד-יב)

נאמר בפסוק ד: "מִרְכַּבַּת פְּרָעָה וַחִילוֹ יָדָה בַּיָּם וּמִבְּחַר שְׁלִשִׁי טָבְעוּ בַיָּם סוּף"

גם בסגנון פסוק זה ניכרת שמחת השירה, בחלוקת המשפט לשתיים באופן מקביל, שהרי אפשר היה לכתוב 'מרכבות פרעה, חילו ושלישיו ירה בים סוף'.

נאמר בפסוק ז: "וַיִּכְרַב גְּאוֹנֵךְ תַּהְרֶם קִמְיךָ..."

נביא את פירושו של רש"י: "תמיד אתה הורם [את] קמך - הקמים נגדך, ומי הם הקמים כנגדו? אלו הקמים על ישראל..."

כלומר בני ישראל הודו לה' על גודל אהבתו אליהם, עד שהוא מחשיב את האויבים שלהם כאילו הם האויבים שלו.

נאמר בפסוק יא: "מִי כְמֹכָה בְּאֵלֶם ה', מִי כְמֹכָה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נוֹרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פְלֵא"

נציין שפסוק זה שונה מארבעת הפסוקים הקודמים (פסוקים ז-י). פסוקים אלו מתארים את הנס מבחינה מעשית, ואילו פסוק זה מבטא את גדולתו של ה' על הכל, ובכך מורה על רוממותם של בני ישראל שהגיעו לאמונה שלמה בהשגחת ה' ובגדלותו. נסב את תשומת ליבם של הילדים גם לסגנון השירי בפסוק זה, בשתי נקודות:

א. בחזרה על המילים "מי כמוך".
 ב. במבנה - ישנם בפסוק שלושה משפטים, אשר כל אחד בנוי מארבע מילים.
 למילים "נוֹרָא תְהִלַּת" נביא שני פירושים:
 רש"י פירש: "יראוי [יראים] מלִּהְגִיד תְהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יַעֲמִוּ...". כלומר בני אדם מפחדים לספר את תהילות ה' שמא יחטאו בכך שיספרו מעט מדי. והרמב"ן פירש: "ולפי דעתי כי מַעַם 'נוֹרָא תְהִלַּת', שהוא נוֹרָא בתהלות, כי יַעֲשֵׂה דְבָרִים נוֹרָאִים וּמִתְהַלֵּל בָּהֶם, שַׁעֲשֵׂה נִקְמוֹת בְּעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ וְהוֹשִׁיעַ בָּהֶם אֶת עַבְדָּיו...".

נדגיש, שבפסוק זה בני ישראל משבחים את ה' בשתי מעלות:
 א. בגבורה - "מִי כְמֹכָה בְּאֵלֶם ה'", כפירוש רש"י: "באלים - בחזקים".
 ב. בריבוי נפלאותיו - "נוֹרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פְלֵא" - שתהילותיו מרובות עד שאי אפשר לספרן, כפירוש רש"י שהזכרנו.

הולכת העם לארץ ישראל ופחד העמים (פסוקים יג-טז)

נאמר בפסוק יג: "נִחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלְתָּ גְּהִלְתָּ בְּעֶזְרֵךָ אֶל נוֹה קִדְשְׁךָ" נדבר על תשוקתם של בני ישראל לארץ ישראל ועל הבעת אהבתם אליה, בכך שמודים לה' על חסדו שמוביל אותם אל הארץ. נדגיש גם את הערצתם לארץ המתבטאת בכך שהם מכנים אותה -

"נוה קדשך", מקום הקדושה של ה', וכדברי הרשב"ם: "...ולהורישם את ארץ כנען שהוא נוה קדשך".

נביא גם את פירושו של יונתן בן עוזיאל שבני ישראל התכוונו לבית המקדש, וכך כתב: "...ואחסינת יתהון טוור בית מקדשך..." (ותנחיל אותם הר בית מקדשך), וכך הביא גם הרמב"ן בשם המכילתא: "אין 'נוה' אלא בית המקדש".

נעצים את שבחם של בני ישראל, שביום בו ניצלו ממוות, לא חשבו רק על ההצלה, אלא גם על הכניסה לארץ ועל בניין בית המקדש.

נאמר בפסוק יד: "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אַחַז יִשְׁבִי פְלִשְׁתִּי"

נסביר כי בני ישראל מתארים את הפחד והבהלה של כל העמים, כדי להראות את גודל הנס.

נסב את תשומת ליבם של הילדים לביטויים רבים ומגוונים של פחד אצל העמים: 'ירגזון', 'חיל אחז', 'יאחזמו רעד' ו'נמגו'. ביטויים אלו מראים את גודל פחדם של העמים וכן את עצמת ההודיה של בני ישראל לה'.

נאמר בפסוק טז: "תַּפֵּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחַד... עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנִּיתִי"

בפסוק זה, בני ישראל מתפללים לה' שיפיל פחד על העמים, עד שיהיו דוממים כמו אבן.

בתפילתם מכנים בני ישראל את עצמם כעם ה', העם שה' קנה. נציין את שמחתם בכך שה' בחר בהם לעם, וכמו שכתב אונקלוס: "...עמא דנן די פרקתא..." (העם הזה שגאלת).

נוסיף את פירושו של האבן עזרא למילים "אשר קנית - ...ואתה קנית אותם להיותם לך לעבדים", ונסיים בפירושו של רש"י: "קנית - חכמת משאר אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחניב על האדם".

נסביר לילדים שבשירה זו הגיעו בני ישראל למעלה שאף עם אחר לא הגיע אליה, ומתוך כך הבינו מה גדולה הזכות להיות עם לה'.

כניסה לארץ ובנין המקדש (פסוקים יז-יח)

נאמר בפסוק יז: "תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהָר נְחֹלְתָדָּךְ..."

נסביר את המילים "בְּהָר נְחֹלְתָדָּךְ" כמו שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "על ארץ ישראל בכלל, כי מקומה נבוה וכולה נקראת 'הר'". וכן כתב הנצי"ב: "זוהו כלל ארץ ישראל, שהיא גבוהה מכל הארצות". נעסוק בביטוי "וְתִשְׁעֲמוּ" - תטע אותם בו, שהוא משל לעץ נטוע. אהבתם של בני ישראל לארץ היתה כבר אז גדולה. הם התפללו שיהיו נטועים בארץ, כלומר אחוזים אחיזה חזקה בארץ בגבורה ובלי לזוז משם, כדברי המכילתא: "וְתִשְׁעֲמוּ - נְטִיעָה שְׂאִין בָּהּ נְטִיעָה, שְׁנֵאמַר: 'בְּנִיתִי אֲתֶכֶם וְלֹא אֶהְרַם וְנִמְעַתִּי אֲתֶכֶם וְלֹא אֲתוּשׁ' (ירמיה מב, ז)". וכן כתב האבן עזרא: "תפילה שיעמדו שם הרבה ולא יגלו", והחזקוני: "וְתִשְׁעֲמוּ - עמידת ימים רבים כאילו נטועים".

נאמר בהמשך הפסוק: "...מְכוּן לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלַּת ה', מְקֹדֵשׁ ה' כּוֹנֵנוּ יְדִיד" פסוק זה מורכב וקשה להסברה לילדים, ומדרשים מופלאים נאמרו בו. הדבר שוב מראה על גדולת העם, שזכו יחידיו לכוון יחד את שירתם למרות המילים הקשות והנעלות המשובצות בה. אנו נפרש מילים אלו כפשוטן - אתה ה' הכנת מקום זה (מקום המקדש) לשבת בו ולהשרות בו שכינתך, וכדברי האברבנאל: "...שתשרה שכינתך שמה על עמך, שכבר פעלת אותו ויחדת אותו מקום וארץ נבחרת לעבודתך...".

כך משתמע גם מתרגום אונקלוס:

"אתר מתקן לבית שכינתך אתקנתא ה'" (מקום מתוקן לבית שכינתך הכנת ה').

נאמר **בהמשך הפסוק: "...מִקְדָּשׁ ה' פוֹנְנוּ יְיָדֵיךְ"**

ה' ילמד את בני ישראל כיצד לבנות את המקדש, והדבר יחשב כאילו הוא הכינו בידיו. כך עולה מפירוש **הספורנו: "כאמרו - ועשו לי מקדש... ככל אשר אני מראה אותך"**, וכן דוד אמר (בדברי הימים א' כח, יט) - 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל בכל מלאכות התבנית', כלומר: אף שנבנה ביד אדם, התבנית היתה "מכוננת" מלמעלה.

נאמר **בפסוק יח: "ה' יִמְלֶךְ לְעֵלָם וָעַד"**

בני ישראל התפללו שה' יראה להם את מלכותו בכל הדורות, כפי שהראה להם על הים. וכך כתב **הרמב"ן:**

"יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ושלטונו על הכל, שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו, כן יהי רצון מלפניו לעשות בכל הדורות, לעולם לא יגרע מצדיק עינו, ולא יעלימהו מן הרשעים המריעים...".

ורבי יוסף בכור שור כתב: "ואתה תהיה עלינו מלך לעולם ועד, שלא יהיה לנו עוד מלך אחר, ואל תתננו ביד אומה אחרת".

לפי זה, כשבני ישראל מתפללים שה' ימלוך עליהם - כוונתם שישגחו וישמור עליהם, והם מצידם מקבלים על עצמם עול מלכות שמים בלב שלם ובנפש חפצה - שיהיו לעבדים לה' בכל הדורות.

נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שפסוק זה נאמר אחרי התפילה על בית המקדש, ללמד שמלכות ה' תראה בהדרה בבית המקדש, וכפי שכתב **האבן עזרא: "כאשר יבנה בית המקדש לשמו אז תראה מלכותו בארץ..."**. וכן כתב **רבנו אברהם בן הרמב"ם:**

"בשכון ישראל ומנוחתם בארץ ישראל ובנין המקדש, תופיע מלכותו יתעלה במציאות ובעולמו בין האומות, 'ועלו מושעיים בהר ציון... והיתה לה' המלוכה".

לאחר לימוד פסוקים יז-יח נדגיש שוב לילדים את המעלה הגבוהה אליה הגיעו בני ישראל בשירה זו, מעלה שהביאה אותם לשאיפות רמות של בניין בית המקדש.

שירת מרים (פסוקים כ-כא)

נאמר בפסוק כ: "וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֶן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת"

נשאל את הילדים: מניין היו לנשים תופים?
 נביא את דברי רש"י על המילים "בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת", המדברים בשבחן של הנשים: "מוכמחות היו צדקניות שבדור, שהקדוש ברוך הוא עושה להן נסים, [לכן] והוציאו תופים ממצרים".
 כלומר היו בישראל נשים צדקניות שהיו בטוחות שה' עתיד לעשות ניסים לישראל. נשים אלו הוציאו מארץ מצרים תופים כדי לנגן ולשיר לפני ה' בדברי שבח והודיה על הניסים.

נציין את גודל האמונה והביטחון של נשים מבני ישראל, שכבר במצרים הכינו תופים לקראת יציאת מצרים.

נאמר בפסוק כא: "וַתַּעַן לָהֶם מְרִים שִׁירוּ לָהּ כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם"

בפסוק זה דנו המפרשים בשתי שאלות:
 א. האם הנשים שרו עם בני ישראל ולאחר מכן שרו לבדן, או ששרו רק לבדן לאחר שירת בני ישראל?
 ב. אם נאמר שהנשים לא שרו עם בני ישראל, האם בשירתן הן שרו שוב את כל השירה או רק את פסוק כ"א?
 נענה, שמשה והאנשים אמרו שירה לבדם, ומרים והנשים אמרו שירה לבדן. כך עולה מדברי רש"י: "משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר והם עונין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים".
 ומה אמרו הנשים?

נפרש לילדים כפירוש השפתי חכמים על רש"י, כי הנשים חזרו שנית על אותה השירה ששרו משה ובני ישראל, וכך כתב: "אף על פי שלא נכתב במרים רק פסוק ראשון, מכל מקום קיצר וסמך על השירה הנוכרת".

לאור פירוש רש"י נדגיש את מידת הצניעות שהיתה בנשים, שלא שרו עם האנשים אלא בנפרד.

בני ישראל במרה (פסוקים כב-כז)

לאחר התעלות ישראל בקריעת ים סוף ובאמירת השירה, נכנסו בני ישראל לראשונה למדבר והתמודדו עם הקשיים שבו, כגון חסרון במים וחסרון במאכל.

בני ישראל למדו דרך הקשיים לבטוח בה' שיספק להם אוכל ומים, וכך התעלו בהליכתם במדבר מיום ליום, עד הגעתם למעמד הר סיני מלאים באמונה וביראת ה'.

חסרון המים, המים המרים במרה ותלונת בני ישראל

נאמר בפסוק כב: "וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵיַם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם"

נשאל את הילדים: מה שתו בני ישראל באותם ימים? נענה, שנשארו להם מעט מים בכליהם, וכך כתב בדעת זקנים מבעלי התוספות: "כשיצאו ממצרים נמלו מים מתוקים בכלים, כלו המים נתרעמו להם...".

על אף שבהמשך מזכרת גנותם של בני ישראל שהתלוננו, כאן נציין את שבחם שהסתפקו במים מועטים במשך שלושה ימים ולא התלוננו, וכפי שכתב האברבנאל: "...ולכן לא נענשו על התלונה הזאת... כיון שסבלו צמאון שלושת ימים בימי הקיץ ואחר כך מצאו מים מרים...".

נאמר בפסוק כג: "וַיָּבֵאוּ מֶרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁתּוֹת מִיַּם מִמֶּרְהָ בִּי מְרִים
הֵם..."

נדבר עם הילדים על הקושי הגדול שהיה לבני ישראל, כאשר לאחר שלושה ימים בהם כמעט לא שתו, סוף סוף הגיעו למקור מים, והנה המים מרים. נאמר כי באופן טבעי הדבר גרם לאכזבה גדולה שגררה עמה רוגז רב.

נאמר בפסוק כד: "וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה"

בפסוק זה יש שני צדדים: מצד אחד בני ישראל כשלו - שהרי התלוננו, אולם מצד שני תלונתם לא היתה בוטה וחריפה, אלא נאמרה בלשון שאלה - "מה נשתה?"

נשאל את הילדים: מה לדעתם היו צריכים בני ישראל לומר? לאחר שנשמע דבריהם, נביא את דברי רש"י (פסוק כה): "...שלא נמלכו במשה בלשון יפה: בקש עלינו רחמים שיהיו לנו מים לשתות, אלא נתלוננו". כלומר על אף שהתאפקו שלושה ימים, וכשמצאו סוף סוף מים המים היו מרים, נדרש מהם להתעלות על מצוקתם, לשלוט בעצמם ולבקש בלשון יפה.

חכמינו ז"ל במכילתא (כה, א) ציינו שבני ישראל התחרטו על תלונתם: "היו ישראל מתחננים ומתפללים לפני אביהם שבשמים ואומרים... חמאנו לפניך על המים [מי מרה], נתרעמנו לפניך על הים [לפני בקיעת הים]". וכן במדרש שיר השירים (מובא בהכתב והקבלה): "שחורה אני ונאווה - שחורה אני במרה, שנאמר: 'וילנו על משה, ונאווה אני במרה, שנאמר: 'ויצעק אל ה'".

נאמר בפסוק כה: "וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּרְהוּ ה' עֵץ..."

התנהגותו של משה, שלא נזף בבני ישראל, נבעה מאהבתו הגדולה לבני ישראל ומכך שהם התחרטו על תלונתם (כדברי המכילתא). יתכן גם לומר שמשה ראה כיצד התאפקו שלושה ימים, ואף כשמצאו מים מרים לא צעקו, אלא שאלו.

החוק, המשפט והניסיון במרה

נאמר בפסוק כה: "...שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו"

הניסיון היה שה' הוליד את בני ישראל במדבר, במקום שאין מים, והביאם למקום המים המרים. ומהם החוק והמשפט ששם ה' במרה? נביא את דברי רש"י: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת, ופרה אדומה ודינין". כלומר החוק והמשפט הם פרשיות מהתורה שבני ישראל קיבלו במרה.

נאמר בפסוק כו: "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך"

נקדיש זמן בכיתה לביאור פסוק זה, המחזק את האדם בשמירת המצוות לכל סוגיהן.

בפסוק זה מופיעות ארבע לשונות שונות של שמיעת דבר ה' ועשייתו. נבקש מהילדים למוצאן: א. קול ה'. ב. הישר בעיניו. ג. מצוותיו. ד. חוקיו. נסביר כי התורה משתמשת בלשונות שונות כדי ללמדנו לקיים את כל מצוות ה', בין מצוות עשה ובין מצוות לא תעשה, בין מצוות שאנו מבינים את טעמן ובין מצוות שאיננו מבינים את טעמן. בכך נחזק אצל הילדים את הרצון לשמוע לכל דברי ה'.

עם זאת, כמובן יש לזכור שבני ישראל עדיין לא קיבלו את כל המצוות, ודברי הפסוק מתייחסים למצוות שניתנו במרה. רש"י למד מפסוק זה גם את חשיבות שמירת המצוות שאיננו מבינים את טעמן, וכך כתב:

"כל חקיו - דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום מעם, ויצר הרע מקנטר [מתריס] עליהם: מה איסור באלו, למה נאסרו, כגון - לבישת בלאים, ואכילת חזיר, ופרה אדומה וכיוצא בהם".

נציין שבפסוק זה, מלבד הציווי על קיום המצוות, ישנה דרישה גם ללמוד היטב את המצוות, ומשום כך התורה כופלת ואומרת "אם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמָע" (רמב"ן: "להבין מעם מה שיצוך לעשות"), וכן משתמשת במילה "וְהִיאֲזַנְתָּ", המורה על שמיעה מדוקדקת (רש"י: "תטה אזנים לדקדק בהם").

נאמר בהמשך הפסוק: "...בְּלֹא הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵד"

הקב"ה מבטיח לישראל שכר טוב אם ישמעו בקולו - שלא ישים עליהם מחלה ושירפא אותם.

נשאל את הילדים: מה הקשר בין המחלה במצרים לבין המתקת המים במרה?

נענה, שהמצרים קיבלו את מכותיהם בגלל שמרדו בה', ואם ישראל ישמעו בקול ה' ולא ימרדו בו, ה' לא יעשה להם את שעשה למצרים, אלא להפך - ייטיב עמם. וכך כתב האבן עזרא:

"...והנה דבר מרה [מה שהיה במרה הוא] הפך המכה הראשונה [דס]. כי מימי היאור היו מתוקים ולא יכלו לשתות מהם [לאחר המכה], וכאן המים המרים שבו מתוקים [במצרים ה' היכה את היאור, כך שלא יכלו המצרים לשתות, ואילו כאן, במרה, ריפא ה' את המים המרים]. והנה השם עשה דבר והפכו, על כן יש לך להשמר שלא תמר בו [תפר דבריו], ולא תהוב אותו כי הוא ייטיב לך".

החניה באילים וחסד ה' על עם ישראל

נאמר בפסוק כז: "וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים..."

נדבר על חסדו של ה' לעמו ישראל, שזימן להם מקום עם מעיינות

מלאים במים מתוקים ויפים (כדברי הרמב"ן), ושבעים סוגי תמרים
(כדברי האבן עזרא).

נביא גם את דברי רש"י, שהיו באילים שתים עשרה מעיינות כנגד
י"ב השבטים, מעיין לכל שבט.

הרמב"ן מתאר כיצד בני ישראל הודו לה' על חסדו:

"כי חנו עליהם כל שבט על מכוּעו [ליד המעיין שלו], והזקנים
ישבו בצלם [של התמרים], לשבח הא-ל עליהם שהכין להם בן
[מעיינות ותמרים] בארץ ציה [שממה]".

נסיים בדברי המכילתא: "...ומה תלמוד לומר 'ויחנו שם על המים',
מלמד שהיו עוסקים בדברי תורה שנתנו להם במרה".

המסרים העולים מפרק טו

אמירת השירה

1. הודיה לה' - למרות העייפות והמתח הרב, התאמצו בני ישראל והאריכו בשירה ובהודיה בדבקות ובשמחה על נס קריעת הים.
2. אחדות ישראל - בני ישראל שרו והודו כאיש אחד, באותן מילים ובקצב אחיד, כל העם.
3. בני ישראל התרוממו למדרגה עליונה - בני ישראל הגיעו למדרגת רוח הקודש, וכך יכלו לכוון ולשיר יחד.
4. מעלת בני ישראל - רק עם ישראל בקדושתו המיוחדת יכול להגיע למדרגה כה גבוהה של אמונה שלמה ודבקות בה'.

שירת הים

1. אהבת ה' לעמו - ה' אוהב את ישראל עד כדי כך שאויבי עם ישראל נחשבים כאויביו.
2. גדולת ה' - שבחו של ה' כה גדול עד שכל שבח שנאמר איננו מספיק כדי לתאר את גדולתו.
3. שבחם של ישראל - גם לאחר שניצלו ישראל מסכנה גדולה, חשבו על ייעודם והזכירו בשירתם את הכניסה לארץ ואת בנין בית המקדש.

שירת מרים

ביטחון בה' - נשות ישראל הביאו אתן כלי שיר ממצרים, מתוך ביטחון בה' שינהיג את ישראל ויושיעם, ויצטרכו להודות לו בשיר ובהלל.

בני ישראל במרה

1. **חיזוק אמונת ישראל** - הקשיים במדבר נועדו לחזק את אמונתם וביטחונם של ישראל בה', ובכך להכינם לקבלת התורה.
2. **אמונת ישראל** - בני ישראל הלכו במדבר ללא מים מספיקים, ובטחו בה' המנחם בדרך ישרה ולא התלוננו.
3. **שבחם של ישראל** - גם כאשר התלוננו, הכירו מיד בחטאם, שבו בתשובה והתפללו לה' שיסלח להם.
4. **אהבת משה לישראל** - משה איננו נוזף בישראל, הוא מכיר בגדולתם ומתפלל בעדם.
5. **הכרת הטוב** - בני ישראל הכירו בחסד הגדול שעשה להם ה' באילים, הודו לשמו ושבחוהו.

פרק טז

בפרקנו נושא עיקרי אחד: פרשת המן – לחם מן השמים

פרשת המן – לחם מן השמים (פסוקים א–לד)

תלונות העדה על האוכל

נאמר בפסוק א: "וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין..."

פסוק זה מדבר בשבח בני ישראל, שאף על פי שבאילים היו להם מים מתוקים ועצי תמר לרוב, עזבו את המקום ברצון כדי ללכת אחרי ה'. וכך כתב הספורנו: "ועם כל זה [השפע שבאילים] ויסעו מאלים אל מדבר סין, כענין 'לכתך אחרי במדבר'".

נאמר בהמשך הפסוק: "...בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לִיצְאֹתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם"

רש"י ביאר שהתורה מפרשת את התאריך ללמדנו שאכלו במשך חודש (מט"ו ניסן עד ט"ו אייר) את העוגות שהוציאו ממצרים. בט"ו באייר כלו העוגות, ולא היה לבני ישראל מה לאכול.

נאמר בפסוקים ב–ג: "וַיִּלְוֶנוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... מִי יִתֵּן מוֹתְנֵנוּ בְּיַד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סֵד הַבְּשָׂר... כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת כָּל הַקְּהָל הַזֶּה בְּרָעַב"

הדברים הקשים שאמרו עדת בני ישראל למשה ולאהרן, מעידים על המצוקה הקשה שבני ישראל היו נתונים בה, וכפי שהזכירו בדבריהם, הם פחדו שכולם ימותו במדבר.

יחד עם זאת, נשמיע ביקורת על תלונת בני ישראל, שהתאוו לאכול בשר כפי שאכלו בארץ מצרים, ושכחו את הטובה הגדולה שעשה ה' עמם בהוציאו אותם מארץ מצרים; וכפי שהביא רש"י (פסוק ח) בשם חכמינו ז"ל, ששאלת בני ישראל את הבשר היתה שלא כהוגן, ומשום כך גם קיבלוהו בערב ולא בבוקר.

נס המן – ניסיון ללימוד אמונה וביטחון בה'

כפי שלמדנו כבר, הניסים שעשה ה' לישראל מלמדים מחד גיסא על גדולתו ועל אהבתו לעמו, ומאידך גיסא מחשלים את העם באמונה ובביטחון בו. גם נס המן העיד על גדלות ה', אך יחד עם זאת היה בו ניסיון לבני ישראל – להגדיל את אמונתם ואת ביטחונם בה', כפי שאומרת התורה בחומש דברים (ח, ג): "וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֹבֵד וַיֵּאָכְלֵךְ אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ... ובהמשך נאמר (ח, טז): "הַמֵּאֲכֹלֵךְ מִן בַּמִּדְבָּר... לְמַעַן עֲנִתֶךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטֵבֶךָ בְּאַחֲרֵיתֶךָ".

נשאל את הילדים, מהו העינוי המוזכר בפסוקים אלו, ונביא את פירוש רשב"ם (ח, ב): "זה עינוי שלא יהיה לך פת בסלך, וחייד תלויים למרום ככל יום", וכפירוש זה כתב גם הספורנו (ח, טז): "שתקיים מעוני, כדאגת מי שאין לו פת בסלו".

ומה היתה מטרת העינוי?

בהמשך (פסוק ג שם) נאמר: "לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם". ועל כך כתב הרמב"ן: "...כי עשה זה להודיעם כי הוא המחיה את האדם בכל אשר יגזור, אם כן שמור מצוותיו וחייה".

את הטובה באחרית, הנזכרת בפסוק ט"ז ("לְהִיטֵבֶךָ בְּאַחֲרֵיתֶךָ"), נסביר כפשוטו – ה' ייטיב לך כאשר תעמוד בניסיון. נביא גם את הסבר הנצי"ב, שפירש שכתוצאה מהניסיון נהיה טובים יותר בכך שנקנה את מידת הביטחון, וכך כתב: "...והיינו להרגיל אותך בכמחזן על רגע אחרון...".

- לסיכום: למדנו מהפסוקים בספר דברים ארבעה דברים:
- א. הניסיון של המן היה קשה ביותר, עד כדי כך שהתורה מכנה אותו 'עינוי'.
  - ב. העינוי היה הדאגה של בני ישראל שמא מחר לא יהיה להם אוכל מזומן ("פת בסלוי").
  - ג. מטרת העינוי: (1) ללמוד שה' מחיה את האדם. (2) מתוך כך לבטוח בה'.
  - ד. שכר הנסיון: (1) שכר גשמי - טובות מאת ה'. (2) שכר רוחני - השגת מעלת האמונה והביטחון.

כעת נשוב לפסוקים שבפרשתנו:

נאמר בפסוק ד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶף בְּתוֹרַתִי אִם לֹא"

במילים "לְמַעַן אֲנִסְנוּ" נדבר עם הילדים על הקושי שבניסיון - הדאגה שאין אוכל במקום מדבר ושממה. נביא את הפסוקים בספר דברים, תוך הדגשת המילים 'ניסיון' ו'עינוי'.

במילים "הַיֵּלֶף בְּתוֹרַתִי" נדבר על המטרה שבניסיון - לבטוח בה', וכמו שכתב הרשב"ם: "מתוך שככל יום ויום עיניהם תלויות למוזנותיהם אלי, מתוך כך יאמינו כי וילכו בתורתנו...".

לסיום, נוסיף ונדבר עם הילדים על המילים "לְהִיטְבֵּךְ בְּאֶחְרִיתֶךָ", שנאמרו בחומש דברים, ונסביר מהי הטובה שבניסיון, כפי שהבאנו לעיל.

כסיכום נביא את דברי הרמב"ן בפרשתנו שכתב:

"...כי נסיון הוא להם שלא היה בידם מזון, ולא יראו להם עצה במדבר רק המן, שלא ידעו מתחילה, ולא שמעו מאבותם, ויורד להם דבר יום ביומו וירעיבו אליו, ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם... ושלא יהיה להם לחם רק מן השמים דבר יום ביומו, לנסותם ולהטיב להם באחרונה, [ומהי ההטבה?] שיאמינו בו לעולם".

את לימוד נושא המן נוביל ברוח זאת: מצד אחד התפעלות מהניסים שהיו במן, המורים על גדולתו של ה' ואהבתו אותנו, ומצד שני נדבר על הניסיון והקושי, על הביטחון בה' הנדרש מבני ישראל ועל ההטבה הבאה מהעמידה בניסיון. נדגיש בכל פעם נקודה אחרת: פעם נדגיש את גדולת ה' ופעם את אהבתו לעמו, פעם את קושי הניסיון ופעם את הביטחון בה' הנדרש מבני ישראל ואת ההטבה הבאה כתוצאה מכך.

ראיית כבוד ה'

נאמר בפסוקים ו-ז: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֶתֶם... וּבִקֶּר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה' בְּשִׂמְעוֹ אֶת תְּלַנְתִּיכֶם עַל ה'..."

כוונת פסוקים אלו לומר שבבוקר ירד המן, ואז בני ישראל יראו את כבוד ה'.

נסביר שכוונת המילים "כְּבוֹד ה'", היא שבירידת המן ראו בני ישראל את כבודו וגדולתו של ה', על ידי הפלא הגדול שנוצר בעולם. וכך כתב הרמב"ן:

"והנכון בעיני כי היה הפלא במן גדול מאד... המן נוצר להם עתה יצירה חדשה בשמים, כענין מעשה כראשית... בפלא הגדול אשר יעשה לכם בבוקר [במן] תראו את כבוד מלכותו, אשר מי א-ל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיו וכנבורתיו..."

דגשים בפסוקים

נאמר בהמשך פסוק ז: "...וַיִּנְחְנוּ מָה כִּי תִלְיֵנוּ עָלֵינוּ"

מדברי משה ואהרן אלה ניתן ללמוד על ענוותנותם, שלא החשיבו עצמם כאנשים חשובים, חכמים וצדיקים, אלא אמרו "וַיִּנְחְנוּ מָה", וכדברי הגמרא (חולין פט ע"א):

"אמר רבא: ...גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב [שבאברהם נאמר]: 'ואנוכי עפר ואפר', ואילו במשה ואהרן כתיב: 'ונחנו מה...'"

נאמר בפסוק ט: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהָרֹן אָמַר אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי ה' בִּי שְׁמַע אֶת תְּלִנְתֵיכֶם"

נשים לב שבפסוק הקודם (פסוק ח) משה דיבר, ואילו כאן משה מבקש שאהרן ידבר עם העם.

המשך חכמה כתב שמשה ביקש מאהרן לדבר כי הוא רצה להתכונן לדבר עם ה'. יתכן להסביר שמשה אמר את דברי התוכחה (שבפסוק ח) בעצמו - כמובן מתוך אהבה לעם ורצון לעוררם לתשובה - ואת דברי הפיוס וההרגעה (שבפסוק ט: "קרבו לפני ה'...") ביקש מאהרן לומר.

נאמר בפסוקים יא-יב: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. שְׁמַעְתִּי אֶת תְּלִנְתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל..."

נסביר שבני ישראל התלוננו מתוך מצוקה וקושי ולא מתוך מרידה, ולכן ה' לא כעס עליהם. וכך כתב רבנו בחיי (בשם חכמינו ז"ל): "אף על פי שמתלוננים - בני ישראל הם, בני הם, אהובי הם, זרע אברהם אוהבי". חכמינו ז"ל למדו זאת מכך שנאמר "תְּלִנְתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" ולא 'תלונת העם'.

נביא לילדים פירוש זה, המבליט את האהבה הגדולה של ה' לעמו - בניו. בכך נדגיש אצל הילדים את גודל אהבת ה' לעמו, וממילא אליהם.

ירידת המן, לקיטתו והניסים שהיו בו

נאמר בפסוק יג: "וַיְהִי בְעֶרְב וַתַּעַל הַשֶּׁלֶו וַתִּכַּס אֶת הַמַּחְנֶה..."

בפסוק זה אנו נפגשים בנס שעשה ה' למען עמו - נתינת בשר מדי ערב, הוא עוף השלו. השלו הגיע בנס בכל יום, באמצעות הרוח, למחנה ישראל. אמנם נס זה לא היה יצירה חדשה כמו המן, אבל הבאתו היתה גם היא שלא בדרך הטבע.

נאמר בהמשך פסוק יג ובפסוק יד: "וּבִבְקֹר הֵיטָה שְׁכַבַת הַטָּל סָבִיב לְמַחֲנֶה. וַתַּעַל שְׁכַבַת הַטָּל וְהָיָה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מִחֲסָפָס דֶּק כִּכְפָר עַל הָאָרֶץ"

שכבת הטל היתה מכסה את המן, ובבוקר היתה מתאדה ועולה, ואז היה המן מתגלה.

כאן נביא לילדים את דברי חכמינו ז"ל המלמדים על אהבת ה' לישראל. וכך נאמר במכילתא (פרשה ב):

"רבן שמעון בן גמליאל אומר: בא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום, ולפי שהם חביבין לפניו שינה עליהם מעשה בראשית, עשה להם תחתונים עליונים ועליונים תחתונים. לשעבר היה עולה [הלחם] מן הארץ והטל יורד מן השמים... ועתה נתחלפו הדברים [כלומר שהלחם יורד מן השמים, והטל עולה מן הארץ]..."

ורש"י (פסוק ז) כתב:

"...והלחם ששאלתם לצורך, בירידתו לבוקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידהו לכם דרך חיבה בבוקר שיש שהות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה, כמונח בקופסא."

כלומר לפי רש"י, חיבת ה' כלפי בני ישראל נראתה בשני דברים: בהורדת המן בבוקר, כדי שישאר זמן להכינו, ובשמירתו מלמעלה ומלמטה על ידי הטל, שיהיה מונח כבקופסה.

מנהג ישראל לכסות את הלחם בסעודות השבת נלמד מפסוק זה.

נאמר בפסוק טז: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְקַטֹּוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ עֹמֶר לְגִלְגַּלַת מִסְפָּר נִפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשׁוֹ בְּאֶהָלוֹ תִקְחוּ"

"עֹמֶר" - שם מידה של כמות, השווה בערך למשקל 1.6 קילו גרם. ה' ציוה ללקוט עומר לכל נפש ונפש, בין לגדולים ובין לקטנים, וכמו שכתב אור החיים: "לומר שלא יעשו הפרש בין קטן לגדול, אלא [יאספו כ] מספר הנפשות, כי כולן ישוו באכילת המן..."

נציין את הפלא, בכך שאותה הכמות הספיקה לכל בני הבית, קטנים וגדולים, וכמו שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "וזה מן נפלאות המן ואותותיו המפליאות, ששזו במאכלו הגדול והקטן והחזק והחלש, לכל איש עומר לגולגולת".

נאמר בפסוק יז: "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּמַעֵיט"

נקשה על פסוק זה מהפסוק שלפניו: בפסוק ט"ז נאמר שמושה ציוה ללקוט לפי מידת עומר לאדם. והנה בפסוקנו נאמר שבני ישראל אכן עשו כן, ומיד לאחר מכן נאמר "הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּמַעֵיט" - משמע שחלקם אספו יותר או פחות - אם כן לא עשו כדבר משה? נענה, שבני ישראל באמת התכוונו ללקוט עומר, כפי שציוה משה, אבל לא אספו זאת עם כלי מדידה אלא עשו הערכה, וכפי שכתב בעל הליקוטים (בחומש "רב פנינים"):

"שעשו בן בני ישראל שנתעסקו בלקיטה, וילקטו כל אחד לפי אומד דעתו, או כמו שנודמן לו להרבות או להמעיט ממנו, על דעת למדוד אותו שם במדבר או באהליהם, ולהשיב העודף ולהשלים מה שחסר".

על פי הסבר בעל הליקוטים, נדגיש את השבח של בני ישראל ששמעו בקול ה' והתכוונו לאסוף את מידת העומר, ואפילו חשבו להחזיר את העודף (כך צריך לפרש גם ברש"י בפסוק הבא). נוסיף לדבר בשבחם של ישראל, ונאמר שבפעם הראשונה שאספו את המן, הניסיון היה גדול ביותר, כי עדיין לא ראו את המן יורד בכל יום, ובכל זאת אספו רק את המידה המספיקה לאותו היום בלבד, ובטחו בה' שיריד להם מן גם מחר.

נאמר בפסוק יח: "וַיְמַדּוּ בְעֵמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמְרֻבָּה וְהַמְמַעֵיט לֹא הִחְסִיר..."

נדגיש את הנס הגדול שהיה כאן, שבני ישראל אספו לפי הערכה ולא דייקו בכמות - היו שאספו הרבה יותר מעומר וחשבו להחזיר את העודף, והיו שאספו פחות, וכשבאו לביתם ומדדו מצאו כולם את אותה הכמות - עומר לכל אחד, וכפי שכתב רש"י:

"יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבח ללקוט לא העדיף על עומר לגלגלת אשר באהלו... וזהו נס גדול שנעשה בו".

האבן עזרא מסביר באופן אחר את פסוקים י"ז-י"ח, ולפי הסברו הפלא היה אחר:

"ויעשו - על דרך הפשט כי המרבה והממעט, לפי מספר נפשות אהלו. וימדו בעמר - מצא כל אחד לפי מה ששער".

כלומר: "המרובה" הוא בעל משפחה גדולה, שאסף בהערכה עומרים רבים, לפי מספר נפשות ביתו, "והממעט" הוא בעל משפחה קטנה, שאסף בהערכה מעט עומרים. כשהגיעו הביתה, מדדו שניהם את אשר אספו, וכל אחד גילה שהערכתו היתה מדויקת - הוא אסף בדיוק את הכמות המתאימה לבני ביתו.

האיסור להותיר מהמזן

נאמר בפסוק יט: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בִּקְרָה"

נדבר על הניסיון הקשה שנדרשו בני ישראל לעמוד בו, כדי להעצים את מידת ביטחונם בה', כפי שהזכרנו בפתיחה, על פי הפסוקים בספר דברים.

לפי האלשיך, פסוק זה מלמדנו כי משה גם חיזק את העם בדבריו, וכך כתב:

"...על בן עשה [משה] כמוהוים במעלת הכמחון, ואמר: איש אל יותר ממנו עד בקר' - כלומר עד בקר שראוי להתחדש ממנו מן מהשמים..."

נאמר בפסוק כ: "ולא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְּרוּ אַנְשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בִּקְרָא..."
נשאל את הילדים האם עמד העם בניסיון, ונפנה אותם לפסוק זה. נדגיש בפניהם את המילה "אנשים", המורה שרק מעטים לא שמעו בקול משה, אך רוב העם שמע ולא הותיר, והראיה: שלא נאמר 'ולא שמעו בני ישראל אל ה'".

גם מדברי תרגום יונתן בן עוזיאל (ורש"י בעקבותיו): "ושיירו דתן ואבירם", רואים שרק שני אנשים אלו הותירו. והאבן עזרא לא הזכיר את דתן ואבירם, אלא אמר בכלליות "כי אנשים מעטים היו".

נאמר בהמשך הפסוק: "...וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה"

משה כעס על אותם אנשים מפני שלא בטחו בה', ועל אף שהיה הניסיון קשה, היו צריכים לעמוד בו, כמו כל בני ישראל.

נדגיש את שבחם של בני ישראל - אנשים, נשים וטף - שבטחו בה' שיוריד להם מן למחרת ולא הותירו מהמן לבוקר, למרות שלא נשאר בכליהם, ולמרות הדאגה מה יהיה מחר.

טעימת הגויים מהמן

נאמר בפסוק כא: "וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא... וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ" בפסוקים לא נזכר האם ידעו האומות דבר על נס המן, אך מדברי חכמינו ז"ל על פסוק זה (הובאו ברש"י), למדנו דבר מופלא על טעמו של המן ועל טעימת הגויים ממנו:

"וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בְּבִקְרָא בְּבִקְרָא... וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ" - הנשאר בשדה נמוח [נמס], ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואומות

העולם צדין מהם ומועמין בהם מעם מן, ויודעין מה שבתן של ישראל...".

בעקבות דברי חכמינו ז"ל, נראה לילדים עד כמה היה טוב טעמו של המן, שהרי האומות התפעלו מטעם הצבי שרק שתה מהמיץ של תמיסת המן, ואם כך בוודאי אי אפשר לתאר את טוב טעמו של המן שאכלו ישראל.

נדגיש לילדים את החיבה של ה' לעמו, שלא רק נתן להם אוכל משביע, אלא אף נתן להם אוכל משובח וטעים, שלא היה כמוהו מעולם.

קדושת השבת והמן

נאמר בפסוק כב: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְקַטֹּף לֶחֶם מִשָּׁנָה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאֶחָד וַיָּבֵאוּ כָּל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה וַיִּגִּדּוּ לְמֹשֶׁה"

נשאל את הילדים: מדוע התפלאו הנשיאים, הרי ה' כבר אמר למשה לפני ירידת המן (פסוק ה): "וַיְהִי מִשָּׁנָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם?" נביא את דברי רש"י, שמשה עדיין לא אמר להם את דברי ה':

"ומכאן יש ללמד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם: 'זהו ביום הששי והכינו וגו'', עד ששאלו מה זאת, [ורק אז] אמר להם: 'הוא אשר דבר ה'', שנצטויתי לומר לכם...".

ומדוע לא לימד משה את העם את מצוות המן המיוחדות ליום השבת ולא גילה להם שיעשה נס ביום הששי? על כך עונה אור החיים:

"ונראה כי נתחכם משה בחקירת חכם: למה לא רצה ה' שיאמר הדברים [מצוות שבת] לישראל? והשכיל [והבין] כי מעמו הוא [הסיבה שה' לא רוצה שמשה יגלה את מצוות השבת] שחפץ ה' לנטוע בהם [בבני ישראל] נטע אמונת הצדקת מצות שבת,

שתהיה קבלתה וידיעתה ממנו א-ל עליון, שלא על ידי שליח תחילה [משה], אלא כשיצאו ללקוט כמנהגם שיעור הרגיל ליומו, וימודו וימצאו פי שניים מהרגיל יום יום, יראו ראייה חושית ושכליית... שבזה תהיה מצוה זו [שבת] אצלם מקובלת בתוספת קבלת הרצון, ומורא גדול מעבור עליה, לצד [משום] שמעלתה גדולה..."

כלומר משה הבין שה' רוצה שבני ישראל יראו בעצמם את הנס בפעם הראשונה, ובכך תהיה להם הפתעה, הם יתפעלו ממעשה ה' ותיכנס בליבם יראה מגודל קדושת השבת.

נס נוסף שהיה במן של שבת – שטעמו היה משובח יותר מכל ימי השבוע, וכך כתב רש"י בשם המכילתא: "לחם משנה - ...אותו יום נשתנה לשבח בריחו ובטעמו".

לא נדרוש את המילה "משנה" – משונה, מפני שאין זה פשוטו של מקרא, אלא נסביר את המילה משנה – כפול, ונוסיף על זה, בתור ידיעה, את דברי חכמינו ז"ל הללו.

ישנה דרשה שאיננה פשוטו של מקרא, אך מלמדת אותנו מסר חשוב, נבאר את הפסוק כפשוטו ולאחר מכן נביא את דברי חכמינו ז"ל הרמוזים בפסוק.

מנהג ישראל לברך בכל סעודה מסעודות השבת על שתי כיכרות לחם, נלמד מהמילים "לחם משנה" שבפסוק זה.

נאמר בפסוק כד: **וַיִּצְיָחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ**

בני ישראל ידעו שהמן שהותירו האנשים בימות החול הבאיש, וכשמצאו ביום השבת את המן שירד ביום שישי והוא טרי ללא רימה ותולעים, התפעלו מקדושתה של השבת והתחזקו בשמירתה.

נאמר בפסוק כה: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲבִלְהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה"

חכמינו ז"ל למדו מפסוק זה שיש לסעוד שלוש סעודות בשבת, שהרי המילה "הַיּוֹם" נאמרה שלוש פעמים בפסוק וניתן לשאול את הילדים כיצד לדעתם נלמדת דרשה זו מהפסוק).

נאמר בפסוק כז: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן הָעֵם לִלְקוֹט וְלֹא מִצָּאוּ"

נדגיש שרק מעטים לא שמעו בקול משה ויצאו ללקוט, שהרי "מִן הָעֵם" פירושו חלק מהעם. וכך כתב יונתן בן עוזיאל: "נפקו מן רשיעי עמא" - יצאו רשעי העם, ובמכילתא אמרו: "אלו מחוסרי אמנה שבישראל". והאברבנאל כתב: "זוכר הכתוב שקצת העם, מקטני אמנה, יצאו ביום השביעי ללקוט".

הפלא שהיה בשבת, שלא ירד בה מן, חיזק את העם ביחסו לשבת. וכך כתב רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר ראשון, פו):

"מה שהמן היה יורד כל ששת ימי המעשה וביום השבת נכלא [הפסיק], שימש מופת המחייב את כל רואיו לקבל עליהם את חובת השבת, בהראותו כי הענין האלקי כאילו דבק בה - בשבת".

נאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אֲנִי מֵאַנְתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי"

נשאל את הילדים: מדוע נאמר "עַד אֲנִי מֵאַנְתֶּם" - בלשון רבים, הרי היו רק מעטים בעם שמיאנו לשמוע בקול ה'?

ראשית נקדים ונאמר, שכל גערה מצד ה' נועדה לטובתם ובאה מתוך אהבה, כגערת אב בבניו, ומטרתה לעוררם להתחזק בשמירת השבת. לאחר מכן נביא את תשובת רש"י: "משל הדיוט הוא - בהדי הוצא, לקי כרבא' [ביחד עם העשבים נפגע הכרוב], על ידי הרשעים מתגנז הכשרין".

נוסיף לשאול: במה אשמים הכשרים שגם הם מתגננים?

יתכן לומר, שאילו העם היה מתאמץ יותר ללמוד על מעלת שבת

והלכותיה, והיה שומר על מצוות משה בכל ליבו ומאודו, היתה נוצרת אווירה מרוממות ומיוחדת שהיתה משפיעה על כולם, ולא היה איש מעז לעבור על דברי משה ועל מצוות השבת וכך משמע מדברי הספורנו על פסוק זה).

נאמר בפסוק כט: "ראו כי ה' נתן לְכֶם הַשְּׁבֶת..."

ה' מדגיש את המילה "ראו", כי בני ישראל ראו בעיניהם את מעלת השבת, וכדברי רש"י: "בעיניכם, כי ה' נכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי גם נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומיים".
הספורנו מסביר שהמילים "נתן לְכֶם" מורות שהשבת היא מתנה טובה שה' נתנה רק לישראל, וכך כתב: "התבוננו כי ה' נתן לכם השבת, ואין זו מצוה בלבד אבל היא מתנה, כאמרם ז"ל: 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה'..."

נאמר בפסוק ל: "וַיִּשְׁבְּתוּ הָעַם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"

כתב האבן עזרא: "ספר הכתוב כי לא יצא אדם ללקוט ביום השבת מהיום ההוא והלאה".

בני ישראל התחזקו בשמירת השבת, ומדברי האבן עזרא אנו למדים שבני ישראל לא שמרו רק על אותה שבת, אלא על כל השבתות לאורך השנים הבאות, דבר המורה על חוזק תשובתם.

דברי ה' ודברי משה על הניסים שהתרחשו במן מרוממים את כבודה של השבת. ניסים אלו חיזקו אצל בני ישראל את הבנת מעלת השבת וקדושתה, ומתוך כך את היחס המיוחד כלפיה ואת הציפיה אליה. נרחיב בכיתה בלימוד הפסוקים העוסקים בשבת ובמן (פסוקים כב-ל), ובכך נחזק אצל הילדים את היחס המיוחד הראוי לכבודה של השבת.

טעמו הנפלא של המן

נאמר בפסוק לא: "וַיִּקְרָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ מִן... וְטַעְמוֹ בְּצַפִּיחִת בְּדָבָשׁ"

בפסוק זה נאמר שטעם המן היה כטעם עוגה בדבש. על כך הקשו המפרשים: והרי נאמר בספר במדבר (יא, ח), שטעם המן היה כטעם "לשד השמן" (לחלוחית השמן)?

האבן עזרא תירץ: "והנה כשיאכל כאשר ירד - הוא כצפיחית בדבש, ואם יבושל יהיה טעמו כלשד השמן". וכן כתב החזקוני.

רבותינו למדו מפסוקים אלו, שבמן היו כל הטעמים שרצה אדם לטעום, וכך מי שרצה לטעום טעם צפיחית בדבש - טעם, ומי שרצה לטעום טעם לשד השמן - טעם. וכך נאמר בפסיקתא זוטרתיא: "שהיו ישראל טועמין במן מכל טעמים שהיה רוצה לטעום".

שמירת המן לדורות – ללמד ביטחון בה'

נאמר בפסוק לב: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מֵלֵא הָעֶמֶר מִמֶּנּוּ לְמַשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר..."

ה' רצה ללמד את בני ישראל לדורות עולם לבטוח בה' המכלכל את בניו ודואג לפרנסתם, כדי שיוכלו לפנות זמן ללימוד תורה, לכן ציוה לקחת מלוא העומר למשמרת לדורות. את חשיבות המן לדורות ניתן ללמוד ממקומו של המן שנשמר, שהיה מונח בקודש הקודשים, בסמוך לארון. וכך כתב רש"י:

"בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם: למה אין אתם עוסקים בתורה? והם אומרים: נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנסם?! הוציא להם צנצנת המן ואמר להם: הדור אתם ראו דבר ה'. 'שמעו' לא נאמר אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו".

דבר זה היה לפלא, מן זה נשאר במשך מאות שנים ללא ריקבון. חכמינו ז"ל מסרו בידינו כי צנצנת המן נגנזה והיא קיימת גם כיום.

סיכום

המן היה ניסיון לבני ישראל, ואף נקרא עינוי, מפני הדאגה היומיומית למזון, ובמיוחד במדבר הגדול והנורא שלא היו בו עצי פרי ותבואה. מטרת הניסיון - לחזק את בני ישראל בביטחון בה' שהוא מחיה ודואג למזונותיהם.

ה' גילה את אהבתו לבני ישראל בכך ששינה סדרי בראשית והוריד להם לחם מן השמים, וכן הביא להם שָׁלוֹ. מתוך חיבה נתן ה' לבני ישראל את המן בבוקר מוקדם, כשהאיר היום וכשנותר זמן להכינו (בניגוד לבשר אותו שאלו שלא כהוגן, ועל כן ניתן להם בערב), ואף שָׁמְרוּ בטל, כמו בקופסה. בני ישראל עשו כאשר נצטוו וליקטו עומר לכל נפש.

משה, בדבריו שלא להותיר מהמן, חיזק את בני ישראל במידת הביטחון; כמעט כל העם שמע בקול ה' ובטח בו, ולא הותיר לבוקר.

ה' עשה ניסים רבים במן לכבוד השבת, כדי להגדיל את כבודה של השבת בעיני ישראל, ומתוך כך לחזק את שמירתה בכל הדורות. רוב העם שמע בקול משה ולא יצא ללקוט ביום השבת.

כישלוננו של חלק מהעם בשמירת השבת היווה סימן לכך שהעם כולו זקוק לחיזוק בשמירתה. לאחר אותה שבת ישראל עשו תשובה, ומאז ואילך שמעו בקול ה' ולא יצאו ללקוט.

כדי לחזק את ביטחונם של ישראל בה' שהוא יפרנסם לדורות עולם, צוה ה' לקחת עומר של מן ולהניחו בצנצנת סמוך לארון ה' בקודש הקודשים.

סיכום ניסי המן שראינו בפרשה

- לסיכום, נבקש מהילדים למנות את הניסים שנעשו לבני ישראל במן:
 א. הפלא העיקרי והגדול ביותר היה עצם ירידת המן מהשמים (כדברי הרמב"ן לעיל).
- ב. הן למרבה הן לממעייט נמדדה כמות עומר מדויקת (לפי רש"י).
- ג. היכולת של בני ישראל לאמוד עומר במדויק (לפי אבן עזרא).
- ד. אותה הכמות - עומר - השביעה את כולם בשווה.
- ה. בני ישראל יכלו לטעום במן את כל הטעמים.
- ו. המן שהותירו אנשים נבאש והתמלא בתולעים.
- ז. ביום הששי מצאו בני ישראל כפליים בכליהם.
- ח. המן שנותר לשבת לא הבאיש.
- ט. טעמו וריחו של המן בשבת היה משובח יותר.
- י. המן שהושם למשמרת נשאר בטעמו במשך כל הדורות.

המסרים העולים מפרק טז

1. אהבת ה' לבני ישראל - ה' שינה עבורם סדרי בראשית, הוריד להם לחם מהשמים, ונתנו להם בבוקר - בפנים מאירות.
2. שמיעת העם בקול משה - העם שמע בקול משה - כל אחד ליקט מידת עומר כפי שנצטוו.
3. הביטחון של בני ישראל בה' - רוב העם לא הותיר מן לבוקר.
4. קדושת השבת - ביום שישי ירדה מנת מן כפולה לכבוד השבת ובשבת עצמה לא ירד מן.
5. השמיעה בקול משה וכיבוד השבת על ידי העם - רוב העם לא יצא ללקוט בשבת.
6. אחריות העם זה לזה - כאשר חטאו מקצת העם האשמה באה על כולם.
7. תשובת בני ישראל - מאז אותה שבת בה נכשלו מעטים בישראל, שב העם בתשובה, שמעו בקול ה' ולא יצאו ללקוט יותר כל שנות הליכתם במדבר.

פרק יז

בפרקנו שני נושאים עיקריים:

1. העם צמא למים ברפידים והוצאת המים מהצור
2. מלחמת עמלק

העם צמא למים ברפידים והוצאת המים מהצור

(פסוקים א-ז)

העם צמא למים ברפידים

נאמר בפסוק א: "וַיִּסְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִינַי... וְאִין מַיִם לְשִׁתּוֹת הָעָם"

בפסוק זה אנו רואים שהעם עמד בניסיון קשה, כאשר כמעט ולא נשארו מים לשתות.

נשאל: אם נגמרו כל המים לשתות, מדוע משה לא התפלל לה' על חסרון המים?

נביא את דברי הכתב והקבלה, שעדיין נשארו מעט מים:

"...שלא היה להם מים בשפע בכדי שיוכל כל אחד לשתות בכל עת שירצה, אבל לשתיה מצומצמת היה שם... וכאמרו "לשתות" - במקור משמעותו, שלא היו מספיקים לשתיה המתמדת והולכת... ולזה לא התעורר משה להתפלל מיד על חסרון המים."

נאמר בפסוק ב: "וַיִּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תָּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה..."

בפסוק זה אנו רואים שעם ישראל פנה אל משה בצורה לא ראויה. נבקש מהילדים להציע צורות פניה אחרות בהן היו צריכים בני

ישראל להשתמש, ונגיע לבקשה הבאה: "הצימאון קשה לנו מאד, אנא בקש עלינו רחמים מה' שיתן לנו מים".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תִּרְיִבוּן עִמָּדֵי מַה תִּנְסוּן אֶת ה'"

משה נזף בעם על שלא ביקשו בדרך ראויה, ועוד יותר נזף בהם על שניסו את ה' לראות אם הוא רוצה לעזור להם, שהרי לא היו במצוקה גמורה, כיוון שהיו להם עדיין מעט מים.

נביא את דברי **הכתב והקבלה**, המסביר שרק חלק מהעם רבו:

"לא כולם הסכימו לדעה זו המנוגה להריב עם משה, כי היה להם מים עוד, אף שהיה מצומצם מאד בשיעורו. רק קצת מהם שהיו בעלי ריב מצאו עילה להריב... ועל אלה הנפרדים מן הכלל... אמר בלשון רבים 'ויאמרו'".

וכך משמע גם **בספרי** (בהעלותך ה): "ויהי העם כמתאוננים' - אין העם אלא רשעים, שנאמר: 'מה אעשה לעם הזה'".

נאמר **בפסוק ג**: "וַיִּצְמָא שְׁם הָעָם לַמַּיִם..."

נסביר לילדים בפסוק זה, שכעבור מספר ימים כל העם היה צמא למים, כיוון שלא נשארו מים כלל, וכדברי **הכתב והקבלה**: "...ורק אחר שהגיעו לצמאון המים בהחלט עד שצמאו...".

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיִּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמַה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת בְּנֵי וְאֶת מְקַנֵּי בְּצִמָּא"'

אמנם העם בא למשה במילים קשות, אבל יש לזכור כי מילים אלו באו מתוך מצוקה גדולה, וכמו שהמשיך **הכתב והקבלה** שם: "...כי הם שאלו דבר שהוא הכרח לחיי האדם ואי אפשר בלעדו".

נאמר בפסוק ד: "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר מָה אֲעֲשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וְיִסְקְלֵנִי"

משה אינו מתלונן על העם לפני ה', אלא מבקש מה' לעזור לעם. וכך מבאר הכתב והקבלה:

"...וחלילה לו לעבד הנאמן בכל בית ה' שיתרעם על ישראל לפני ה', ויבקש לעורר מידת הדין על ישראל בעת צרתם הגדולה... הנה רועה הנאמן, מאהבתו את ישראל דן אותם לבקף זכות בתלונתם והפך בזכותם..."

הדברים מתאימים לדברי חכמינו ז"ל במכילתא, המשבחים את משה: "להודיע שבחו של משה שלא אמר הואיל והם מתדיינים עמי, איני מבקש עליהם רחמים, אלא 'ויצעק משה'". לאור דברים אלו, נסביר שכך אמר משה לה': העם נמצא במצוקה כל כך גדולה, עד שהם עלולים לעשות מעשה חריף שלא העלו על הדעת לעשותו עד היום - לסקול אותי באבנים.

הוצאת המים מהצור

נאמר בפסוק ה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם..."

אור החיים מסביר שהמילה "עבד" מורה על זירוז למשה: "אולי שידע ה' כי גדול הצמאון בעם ויהיו מסתכנים אפילו בזמן מועט...". נביא גם את דברי רש"י: "וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז [שם רע] על בני". נדבר על האמון שנתן ה' בבני ישראל, שאף כאשר הם נמצאים במצוקה גדולה אין חשש שיפגעו בנביא ה'.

נאמר בפסוק ו: "הֲנִי עֹמֵד לִפְנֵיךְ שָׁם עַל הַצּוֹר בְּחָרֵב וְהִכִּיתִּי בַצּוֹר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם..."

ה' יעמוד ויתגלה לפני משה בצור בחורב. התגלות מיוחדת זו מופיעה דווקא בנס זה, מפני שנס זה עתיד להימשך שנים רבות, וללוות את ישראל במשך כל שנותיהם במדבר. וכך כתב הרמב"ן:

"בעבור כי הפלא [הנס] במים במקום הזה [על הצור], עתה היה קבוע [ישאר קבוע], שיהיה הבאר עמהם כל ימי המדבר, כדברי רבותינו, בעבור זה נגלית עליו השכינה ["הנני עמד לפניך"] במקום ההוא..."

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיַּעַשׂ בֵּן מֹשֶׁה לְעֵינָיו זְקָנֵי יִשְׂרָאֵל"

המילים "וַיַּעַשׂ בֵּן מֹשֶׁה" מדברות על הכאת הצור, אבל כוללות הן גם את מעברו של משה לפני העם. מתוך כך נתאר לילדים את מעבר משה לפני העם הצמא והחרד לגורלו, כשכולם מתבוננים בו בכבוד.

וכך אמרו חכמים במדרש **תנחומא** (כב):

"התחיל לעבור, עמדו כל ישראל לפניו ונהגו בו כבוד ומורא. אמר ליה הקב"ה: כמה פעמים אני מצוה אותך שלא תקפיד כנגדן, אלא הנהיגם ברועה הצאן, שבשבילן העליתי אותך [לגדולה] ובשבילם תמצא הן וחסד וחיים וכבוד לפני".

על פי דברי מדרש זה נתאר לילדים את אהבתו הגדולה של ה' לבני ישראל, ונבאר שכל עילויו של משה בא מכוחם של בני ישראל.

נאמר **בפסוק** ז: "...הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ..."

לבני ישראל לא היה ספק בעצם השגחת ה' בעולמו, אלא הסתפקו אם ה' נמצא עמהם לעזור להם, וזה היה הניסיון, לבדוק את אמונתם. ומדוע הסתפקו? על כך ביאר **האלשיך**, שבני ישראל חשבו שהם לא ראויים לכך שה' יהיה עמהם, וכך כתב:

"...כי לא היתה הכוונה לנסות אם [יש] יכולת ביד ה' אם לאו חלילה, רק [אלא] אם ישנו בקרבם אם אין, ומסתפקים אם היה להם זכות שיהיה ה' בקרבם..."

מלחמת עמלק (פסוקים ח-טז)

מלחמת יהושע בעמלק

נאמר בפסוק ח: "וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִים"

נזכיר לילדים כי עמלק היה נכדו של עשו שרצה להרוג את יעקב, והשריש בלב צאצאיו את השנאה לישראל. נדבר על שנאתו הגדולה של עמלק שבא להילחם נגד בני ישראל ללא סיבה, רק מתוך שנאה, ולא ריחם על העם שזה עתה השתחרר מעבודת פרך ויצא לחירות. נדבר גם על כך שברוב רשעותו בא להילחם נגד עם ה', וזאת למרות ששמע שה' הוציאם ממצרים באותות ובמופתים (שהרי כל העמים שמעו עליהם).

נאמר בפסוק ט: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֵק..."

נשאל את הילדים: מדוע הטיל משה על יהושע את התפקיד להילחם? נענה: מפני שיהושע היה איש אמיץ, מגיבורי החיל של ישראל, וגם היה צדיק וירא ה', שהרי היה משרת משה ותלמידו המובהק.

ומי הם האנשים שביקש משה מיהושע לבחור? כתב האבן עזרא: "אנשים - ידועים, בעלי גבורה, אנשי מלחמה". בנוסף לגיבורי החיל, רצה משה אנשים צדיקים, כדברי רש"י בשם המכילתא: "גבורים ויראי חמא, שתהא זכותן מסייעתן".

בלימוד זה נחזיר בלב הילדים שניצחון במלחמה נעשה הן על ידי גבורת הגוף הן על ידי אמונה גדולה בה'.

המילים "בְּחַר לָנוּ" מורות שמשה השווה את יהושע אליו (פירוש "לנו" - לי ולך), ומכאן למדו חכמינו ז"ל **במשנה באבות** (פ"ד, מ"ב) על כבוד הרב כלפי התלמיד: "...יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך...".

נאמר בפסוק י: "וַיַּעַשׂ יְהוָה בְּאִשֶּׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֵן וְחֹזֵר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה"

מדוע עלה משה לראש הגבעה?
כתב הרמב"ן:

"...ועלה שם, כדי שיראה את ישראל הנלחמים וישים עינו עליהם לטובה, וגם הם יראו אותו פורש כפיו השמימה ומרבה בתפילה, ויבטחו בו ויוסיפו אומץ וגבורה".

הרמב"ן ממשיך ומביא את דברי חכמינו ז"ל (בפרקי דרבי אליעזר), המתארים את מעשיהם של משה ובני ישראל:

"כל ישראל יצאו חוץ לאהליהם, וראו את משה כורע על ברכיו והם כורעים על ברכיהם, נופל על פניו ארצה והם נופלים על פניהם ארצה, פירש את ידיו לשמים והם פורשים את ידיהם לשמים. כשם ששליח ציבור מתפלל, כך כל העם עונין אחריו..."

נמצא שיחד עם הרמת ידיו כלפי מעלה, נשא משה תפילה להצלחת עמו וגם עורר את ליבם להתפלל לה'.

נאמר בפסוק יא: "וַהֲיָה בְּאִשֶּׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבְרַיִל יִשְׂרָאֵל..."

כשמשה החזיק את ידיו מורמות כלפי מעלה היו בני ישראל מתגברים, ואם היה מניח ידיו באונס, מפני כובד ידיו, היה עמלק גובר (על פי הרמב"ן).

נשאל: כיצד עזרה הרמת ידי משה ללוחמים לנצח?

נביא את דברי רש"י בשם חכמינו ז"ל (ראש השנה פ"ג, מ"ח): "וכי ידיו של משה עושות מלחמה... אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברין...". כלומר הרמת ידיו של משה כלפי מעלה, באה להורות לבני ישראל לשעבד את הלב ולעשות תשובה שלמה, ובזכות התחזקותם ותשובתם יתן ה' את אויביהם לפניהם.

נרחיב את הלימוד סביב פסוק זה, כדי לעורר את הרצון של הילדים לתפילה ולתשובה בעת צרה. על כך נוסיף שבזכות אמונת העם בה', מקבלים מנהיגיו כוח להרים את ידיהם ולנצח במלחמה (על פי שפת אמת).

נאמר בפסוק יב: "יְדֵי מֹשֶׁה כְּבָדִים..."

נעמוד על הקושי הרב שהיה למשה בהרמת ידיו, וזאת מכמה סיבות:
 א. מספר השעות הגדול - כדברי האבן עזרא: "ידענו, כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם, ואפילו שעות מועטות [אין כוח] ואף כי עד בא השמש... [וודאי אין כוח להרים הידיים עד השקיעה]".
 ב. בגלל זקנותו - כדברי האבן עזרא: "והנה הזכיר 'ידי משה כבדים' יותר מידי שאר הזקנים".

רש"י פירש: "בשביל שנתעצל במצוה [להילחם בעמלק] ומנה אחר תחתיו [את יהושע], נתייקרו ידיו [כבדו ידיו]".

לא נביא לילדים את דברי רש"י הללו מכמה טעמים:

ראשית: אין הכרח לפרש את המילים "יְדֵי מֹשֶׁה כְּבָדִים" בתור עונש. שנית: הילדים יכולים להבין בפשטות שיהושע מתאים יותר להיות מפקד המלחמה ממשה, בגלל גילו הצעיר וכן בגלל כישרונו הצבאי. שלישית: בגיל זה אנו מעדיפים שלא להפגיש את הילדים עם ביקורת על גדולי האומה, אם אינה מוכרחת מפשט הפסוקים (כמובא בעקרונות הלימוד המובעים בחוברת לפרשת שמות).

רביעית: משה רצה להיות על ראש הגבעה כדי לעורר את העם לתענית (רש"י שמות יז, ט) ולתשובה (על פי המשנה בראש השנה ודברי חכמינו ז"ל בפרקי דרבי אליעזר שהבאנו), ובוודאי אין ראוי יותר ממשה לעשות דבר זה בצורה הטובה ביותר.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיִּקְחוּ אֶבְנֵי וַיִּשְׂמוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ..."
 כתב רש"י בשם חכמינו ז"ל: "ולא ישב לו על כר וכסת, אמר: ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער".
 משה לא רצה לשבת על כרים וליהנות מהם, אלא ישב על אבן, שהישיבה עליה מכאיבה, כדי להשתתף בצער עם הציבור שנמצא בצרה ובמלחמה.

נדגיש דברי רש"י אלו על התנהגות משה(ניתן להמחיש את הקושי לשבת על אבן בתיאור חי), וכך נטמיע בלב הילדים את מידת האחווה וההשתתפות בצער אחרים.

נאמר **בהמשך הפסוק**: "...וַיְהִי יָדָיו אֶמּוֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ"
 למילה "אֶמּוֹנָה" נביא שני פירושים:
 פירוש **האבן עזרא**: "ואמונה - דבר עומד וקיים הוא", וכן הרמב"ן: "שהיו עומדות וקיימות ברוממותן".
 בעקבות פירושיהם של האבן עזרא והרמב"ן, נדבר על גבורתו הגדולה של משה, שהצליח להחזיק את ידיו למעלה במשך שעות רבות, עד שקיעת השמש, למען עם ישראל.
 פירוש רש"י: "פרושות השמים בתפילה נאמנה ונכונה".
 בעקבות פירוש רש"י, נדבר על צדקותו של משה שהתפלל לה' בכוונת הלב בכל כוחו.

התעלותם של ישראל והשתחררותם מהעבדות

נאמר **בפסוק יג**: "וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֵק וְאֶת עֲמוֹ לְפִי חֶרֶב"
 "וַיִּחַלֵּשׁ" - ניצחם.
 כאשר נלחם יהושע, התחזקו בני ישראל באהבה ובאחווה ביניהם

והתפללו יחד אל ה'. וכך כתב המלבי"ם: "האבן מרמו על אחדות ישראל ואגודתם, להיות עם אחד..."

במלחמה זו הגיעו בני ישראל לשלב חדש בהשתחררותם מהרגשת השפלות של העבדות. בני ישראל לקחו חרב בידיהם ונלחמו בעוז נגד אויב אכזר וחזק ("שהיה עמלק גוי איתן וחזק מאד" - הרמב"ן). וכך כתב הנצי"ב: "לא במגפה וכמהומה כדרך מלחמות ה' [שעושים בדרך נס] לישראל, אלא במלחמת תנופה בחרב, ומה' המלחמה להחליש ולהגביר". כמובן שרוח גבורה זו נבעה מצדקותם של הלוחמים שבחר יהושע ויראת ה' שבליבם, ובעיקר מכוח האמונה שהפיח משה בלוחמים ובעם מלמעלה, מראש הגבעה, בנושאו את ידיו כלפי מעלה.

על שילוב הגבורה והאמונה כתב המלבי"ם: "...ולפי זה היו פה שתי מלחמות: מלחמה טבעית, על ידי תכסיסי מלחמה שנעשה על ידי יהושע. ומלחמה נפשית... שנעשה על ידי משה..."

נדגיש לילדים את התעלות בני ישראל ברוח עוז וגבורה, לצד התעלותם באמונה ובביטחון בה'. נצחוננו במלחמות בא על ידי שותפות של אנשי הצבא עם תפילתם של הציבור.

מלחמת ה' בעמלק

נאמר בפסוק יד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֵכָרֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם"

רמב"ן כתב: "זכרון בספר - הוא ספר התורה".

ורש"י כתב: "וּשְׁמֵי כְּאֹזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ - הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרִיץ, שִׁיצוּהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לְשָׁלֵם לוֹ [לְעַמְלֵק] אֶת גְּמוּלוֹ..."

"כִּי מָחָה אֶמְחָה - לְכַךְ אֲנִי מוֹחִידְךָ בֶּן, כִּי אֲנִי חַפֵּץ לְמַחֲוֹתוֹ".

כלומר המילים "מָחָה אֶמְחָה" מדברות על רצון ה' למחות את עמלק, ואין הכוונה שה' ימחנו, אלא ישראל יעשו זאת במצוות ה'.

וכך כתב הרמב"ם (הלכות מלכים ה, ה):

"מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק', ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק', מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו".

המלחמה בעמלק נקראת 'מלחמת מצוה', כפי שכתב הרמב"ם (שם, א):

"...ואי זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם...".

נסביר לילדים כי להגדרת מלחמת מצוה, בשונה ממלחמת רשות, יש משמעות הלכתית רבה: המלך יוצא אליה ללא רשות בית דין, אפילו חתן יוצא מחדרו וכלה מחופתה ועוד.

נאמר בפסוק טו: "וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי"

משה בנה מזבח מתוך הכרת טובה גדולה לה', להודות לה' ולשבחו על שעזר לבני ישראל לנצח את עמלק, וקרא למזבח ה' נסי'. נביא לילדים את פירוש רש"י, שהמזכיר את שמו של המזבח (ה' נסי) זוכר את הנס שעשה לנו ה'.

נאמר בפסוק טז: "וַיֹּאמֶר בִּי יָד עַל כַּסְיָהּ מִלְחָמָהּ לֵאמֹר בְּעַמְלֵק מִדָּר"

דך"

נפרש פסוק זה כרש"י: "ויאמר משה... ידו של הקב"ה הורמה, לישבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית...".

כלומר הביטוי "יד על כס" הוא ביטוי של שבועה - ה' מרים ידו להישבע, והכסא מבטא את המלכות, כלומר שבועה של מלך שבכוחו לקיימה לעולם.

נעלה את השאלה: מדוע נענש עמלק יותר מכל האומות, עד שה' נשבע להילחם בו בכל הדורות?

נביא את דברי הרמב"ן:

"...בעבור כי כל העמים שמעו וירגזו, ופלשת, אדום, מואב ויושבי כנען נמוגו מפני פחד ה' ומהדר נאוננו, ועמלק [הוא היחיד ש] בא ממרחק כמתגבר על השם, ולכן אמר לו [נאמר עליו בחומש דברים] 'ולא ירא אלקים', ועוד כי הוא ניזן עשו וקרוב לנו, עובר ומתעבר על ריב לא לו".

עונשו הגדול של עמלק היה גם בגלל גודל אכזריותו, שבא להילחם בעם שרק השתחרר מעבדות קשה, עבדות אשר סבל ממנה שנים רבות. ובנוסף, עמלק היה הראשון מבין העמים שהעז להילחם בעם ה', ובכך פתח את הדלת לכל העמים אחריו, כמבואר ברש"י (דברים כה, יח):

"...[עמלק] צננך והפשירך מרתיחתך. שהיו האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל, והראה מקום לאחרים. משל לאמנטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים".

משום כך עונשו של עמלק גדול במיוחד.

לסיכום הלימוד על מלחמת עמלק ומצוות מחייתו, נלמד עם הילדים את הפסוקים בחומש דברים בסוף פרשת כי תצא, העוסקים במצוות עשה של מחיית עמלק. נוסיף שישנה גם מצוה לזכור את מעשה עמלק לדורי דורות - מצוה זו אנו מקיימים אחת לשנה, בחודש אדר, בשבת שלפני פורים (המכונה שבת זכור) על ידי קריאת פרשת זכור.

סיכום פרק יז והמסרים העולים ממנו

הצימאון של בני ישראל ברפידים

כשהגיעו בני ישראל לרפידים, נשארו להם רק מעט מים, וחלק מן העם - הרשעים - רבו עם משה וניסו את ה' בבקשם מים. משה נזף בהם על חוסר אמונתם.

כאשר נגמרו המים לגמרי הצטרף העם והתלונן, ומרוב מצוקה וחרדה מהצמא אמר דברים קשים למשה. משה הבין כי דברי העם באים מתוך מצוקה גדולה של צמא ולכן דן אותם לכף זכות והתפלל בעבורם אל ה'. גם הקדוש ברוך הוא לא כעס על העם, אלא ציוה את משה להוציא להם מים מן הסלע.

משה שמע בקול ה', עמד על הצור ועשה נס שעזר להם שנים רבות: כאשר היכה משה בצור יצאו מים רבים, ומאז לא פסקו כל ימיהם במדבר. בכך התגלתה אהבת ה' לבני ישראל.

המסרים העולים מפרשיה זו

העם צמא למים ברפידים

1. משה דן את העם לכף זכות - דברי העם הקשים באים ממצוקה גדולה של צמא.
2. זהירות מדיבור לשון הרע על בני ישראל - הערת ה' למשה שלא יוציא לעז על בניו שייסקלוהו.

הוצאת המים מהצור

1. השמיעה בקול ה' - משה עובר לפני העם, למרות כעס העם.
2. דאגת ה' לישראל - ה' שינה עבור ישראל את טבע העולם והוציא מים מסלע יבש.

3. שמיעת משה בקול ה' ודאגתו לבני ישראל - בהכאתו את הצור.
4. לבני ישראל לא היה ספק ביכולת ה' לתת להם מים.
5. בני ישראל הסתפקו אם הם זכאים שה' יעשה להם נס.

מלחמת עמלק

עמלק היה עם אכזר ובא להילחם עם בני ישראל ללא סיבה, על אף שזה עתה יצאו מעבדות לחירות. גוי רשע ולא ירא אלקים היה עמלק, הוא לא פחד להילחם נגד עם שה' בחר בו והוציאו ממצרים באותות ובמופתים.

משה רבנו רצה להציל את עמו מיד האויב האכזר, על כן ציוה את יהושע משרתו, שהיה חביב עליו מאד, וידע שהוא צדיק וירא ה' וגם גיבור ומוכשר לנהל מלחמה, לבחור אנשים גבורים ויראי ה' ועמהם לצאת להילחם בעמלק. יהושע, תלמידו הנאמן של משה, שמע בקולו ובחר את האנשים המובחרים שבישראל.

בזמן המלחמה עלה משה על ראש הגבעה כדי שיראוהו העם מתפלל אל ה', והוא הרים את ידיו כלפי מעלה והחזיקן בגבורה שעות רבות, עד שקיעת השמש, וזאת על אף גילו הזקן.

כאשר ראו בני ישראל את משה פורש כפיו כלפי מעלה, פרשו אף הם את כפיהם כלפי מעלה, שעבדו את ליבם לה' והתפללו אליו בכל כוחם. תפילתו של משה ותפילתם של בני ישראל, לצד תשובתם, נתנו כוח ליהושע ולאנשים שעמו להילחם בעמלק בעוז ובגבורה. ה' קיבל את תפילתם, וכאשר הרים משה את ידיו - גבר ישראל, וכאשר הניח את ידיו - גבר עמלק.

כאשר כבדו ידיו של משה, שמו מתחתיו אבן ולא כריות, כי משה רצה להשתתף בצער בני ישראל.

לאחר הניצחון על עמלק, ציוה ה' את משה לכתוב בספר את אשר ארע עם עמלק, וללמד זאת ליהושע כדי שימחה את זכרו כשיכניס את ישראל לארץ. משה בנה מזבח להודות לה' על נס הניצחון, וקרא למזבח ה' נסי, כדי שכל הקורא בשמו יזכר בנס.

ה' חפץ מאד למחות את זכר עמלק ועל כן נשבע שילחם בו במשך כל הדורות.

המסרים העולים מפרשיה זו

1. יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך - נלמד מכך שמשה השווה את יהושע אליו.
2. חיילי ישראל צריכים להיות גיבורים וצדיקים.
3. תענית ותפילה לה' בעת מלחמה - תפילתם של משה ובני ישראל.
4. בעת מלחמה נדרשים שעבוד הלב ותשובה - משה ובני ישראל הסתכלו כלפי מעלה.
5. גבורת משה ואמונתו בה' - משה החזיק ידיו עד בא השמש.
6. אהבת משה לבני ישראל - משה התאמץ להחזיק ידיו והתפלל לה' בעבורם.
7. השתתפות האדם בצער הציבור - משה ישב על אבן ולא על כרית.
8. גבורת יהושע - יהושע נלחם בעם אכזר וחזק.
9. ההודיה לה' - משה בנה מזבח לה' כדי להודות על הניצחון.
10. ה' נותן שכר למאמיניו - על ידי שהסתכלו ישראל כלפי מעלה וחזרו בתשובה, עזר להם ה' לנצח.
11. ה' מעניש את אויביו - ה' הפיל את העמלקים לפני יהושע במלחמה.

סיכום פרשת בשלח

בפרשתנו אנו לומדים על שני עניינים מקבילים: אהבת ה' לעמו לצד בנייתם כעם דרך ההליכה במדבר.

הקדוש ברוך הוא הראה את אהבתו הגדולה לעמו כשהוציאם ממצרים באותות ומופתים, דבר שלא היה כמוהו בקורות ההיסטוריה. ה' המשיך להראות אהבה זו לעמו גם לאחר מכן, בהליכתם במדבר: האיר לפניהם בעמוד אש ונתן להם את עמוד הענן להנחותם, הפך ים ליבשה - נס שלא היה כמותו, הפך מים מרים למתוקים, הביא שלו למחניהם, יצר יצירה חדשה - לחם מן השמים, יצירה שהיתה מלווה בניסים רבים, הוציא להם מים מצור החלמיש והכניע את עמלק לפניהם.

במקביל, בני ישראל החזירו לה' אמונים והלכו אחריו במדבר, בארץ לא זרועה. הדרך במדבר היתה קשה מאד, במיוחד לעם שזה עתה יצא מעבדות. עם זאת, בני ישראל התמודדו עם הקשיים **ובנו בקרבם רוח של גבורה וחירות**, חמושים יצאו ממצרים והלכו במדבר ביד רמה, עד שגילו יכולת להילחם אף באויב עז נפש כעמלק ולנצחו.

דרכם של ישראל במדבר **השרישה בקרבם אמונה וביטחון בה'**. לאורך ההליכה במדבר התחזקו ביניהם באהבה ואחוה, כאשר כולם עמדו יחדיו בקשיים, התפללו וצעקו לה', בטחו בה' יום יום שינחם ויכלכלם במדבר ויעזרם במלחמותיהם מול אויביהם.

שיא התעלותם היה בשירה האדירה על הים, כאיש אחד, **בה הודו לה' על ישועתו ואף התנבאו על הכניסה לארץ, על בניין המקדש ומלכות ה'**.

המעבר מעבדות לחירות היה מהפך גדול בנפשם של ישראל, ולצד ההתחזקות וההתעלות היו גם נפילות וכישלונות: העם התלונן מספר פעמים בדורשו מים ואוכל, היו מעטים שלא שמעו בקול ה' והותירו מן המן ואף לקטו יותר מן המותר, אולם מכל הנפילות למד העם והתחשל, עד שהגיע למעמד הר סיני מלא באמונה וביראת ה'.

נר תמיד
לעילוי נשמת
אמנו וסבתנו

מרת **שרה רבקה** ע"ה

בת ר' מאיר הי"ד

ברלינר

משמחת את הבריות

ואהובה עליהן

נלב"ע

כ"ח בתמוז תשס"ז